

POTKUA ELÄMÄÄN.

Pitkäaikaistyöttömän asiakkaan kokemuksia aikuissosiaalityön ryhmätoiminnasta Espoossa

Asta Eskelinen

POTKUA ELÄMÄÄN. PITKÄAIKAISTYÖTTÖMÄN ASIAKKAAN KOKEMUKSIA
AIKUISSOSIAALITYÖN RYHMÄTOIMINNASTA ESPOOSSA

Asta Eskelinen

Opinnäytetyö, syksy 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Eskelinen Asta. Potkua elämään. Pitkäaikaistyöttömän asiakkaan kokemuksia aikuissosiaalityön ryhmätoiminnasta Espoossa. Diak Etelä, Helsinki, syksy 2011. 75s., 3 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi(AMK).

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden kokemuksia aikuissosiaalityön ryhmätoiminnasta sekä ryhmän vaikutuksia asiakkaan elämään. Opinnäytetyö käsitteli teoreettisesti asiakkaana pitkäaikaistyötöntä sekä hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Kokemuksia käsiteltiin osallistujien näkökulmasta.

Tutkimusmenetelmä oli laadullinen. Tutkimusaineisto on kerätty yhdeksältä ryhmään osallistuneelta kyselylomakkeella avoimilla kysymyksillä sekä ryhmäkeskustelulla. Vastaajajoukon muodostavat kaikki kahdeksan osallistujaa, jotka osallistuivat ryhmätoimintaan loppuun asti sekä yksi keskeyttänyt.

Tutkimuksen perusteella osallistujat olivat erittäin tyytyväisiä ryhmän järjestämiseen ja kokivat ryhmän järjestämisen tärkeäksi. Ryhmään osallistumisella oli selkeä merkitys ryhmäläisten käyttäytymiseen. Muutos näyttäytyi sekä yleisenä asioiden hoitamisena että työhön tai muuhun aktivointitoimenpiteeseen osallistumisena.

Asiasanat: aikuissosiaalityö, työttömyys, syrjäytyminen, motivaatio ja aktivointi.

ABSTRACT

Asta Eskelinen. Long-term unemployed clients' experiences of the group activity organized by adult social work. 75 p., 3 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Option in Social Services and Education.

The aim of the study was to find out how a long-term unemployed client experiences the group activity organized by adult social work and whether the group influenced their lives. The study deals theoretically with long-term unemployed customers as well as their rights and responsibilities. The experiences are presented from the participants' viewpoint.

This study was qualitative. There were nine participants in the activity. The material was gathered by questionnaires with open questions and a group discussion. Eight participated in all meetings and they all answered the questions. One participant dropped out of the group activity, but he answered to the questions.

Based on the study the participants were very pleased that the group was organized and they considered it important. The group activity influenced the behaviour of the participants. The changes were shown in their personal matters as well as in their commitment to work or participation in other activities.

Key words: adults social work, unemployment, exclusion, motivation, activation

SISÄLLYS

1 PITKÄAIKAISTYÖTÖN AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ.....	7
2 SOSIAALITURVA JA AIKUISSOSIALITYÖN ASIAKASTA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	9
2.1 Oikeudet.....	9
2.2 Velvollisuudet	10
3 SOSIAALITYÖN MUODOT JA HAASTEET	12
3.1 Syrjäytyminen ja pitkäaikaistyöttömyys	17
3.2 Työvoiman palvelukeskus	20
3.3 Kuntoutus.....	21
3.4 Aktivointi.....	22
3.5 Motivaatio.....	24
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	27
4.1 Potkua elämään hanke ja ryhmätoiminnan käynnistyminen.....	27
4.2 Potkua Elämään ryhmän toiminta	29
4.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	31
4.4 Kvalitatiivinen tutkimus.....	31
4.5 Kysely ja havainnointi.....	32
4.6 Aineiston analyysi	35
5 TUTKIMUSTULOKSET	37
5.1 ”Tällanen olis pitäny järjestää jo aikasemmin”	37
5.2 ”Vaik oli hauskaakin, mut välil tuli asiakain.”.....	40
5.3 ”Potkua löytyi”	42
5.4 ”Oma työntekijä, säännöllinen toiminta ja lisäraha”	45
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	48
6.1 Luotettavuus ja eettisyys	53
6.2 Oma ammatillinen kasvu	57
6.3 Kehittämisehdotuksia	60
LÄHTEET	64

LIITTEET

1 PITKÄAIKAISTYÖTÖN AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

Opinnäytetyön lähtökohtana on yhteiskunnassa tapahtunut siirtymä aktivointipoliittikan suuntaan, josta eräänä merkinä on laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Toimeentulotukea saava 18–64-vuotias asiakas on toimeentulotukilain (1997/1412) mukaan velvollinen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi, ellei hän työllisty, opiskele päätoimisesti tai ole lääkärinlausunnon mukaisesti kykenemätön työhön. Aikuissosiaalityön asiakkuudessa on eri-ikäisiä asiakkaita, jotka eivät ole missään näistä ryhmistä, ainoana tulonaan toimeentulotuki.

Työttömyyden pitkittyessä saattaa talousvaikeuksien lisäksi esiintyä muitakin ongelmia, esimerkiksi terveydentilaan tai sosiaalisiin suhteisiin liittyen. Pitkäaikaistyötön asiakas pyritään sosiaalipalvelutoimistossa ohjaamaan aktivointitoimenpiteiden pariin. Osalle asiakkaista työvoiman palvelukeskuksen antaman palautteen mukaan ei ole tarjolla soveltuvia työllisyyspalveluita, esimerkiksi päihteiden, mielenterveysongelmien, yleensä elämänhallinnan puutteen tai motivaation puutteen vuoksi.

Usean vuoden työttömyyden jälkeen askel työllistymiseen tai sitoutuminen säännölliseen toimintaan voi olla kerralla liian suuri otettavaksi. Valmiudet työnhakuun ja elämänhallintaan saattavat olla tämän päivän tilanteeseen riittämättömät. Asiakas voi kuvata työkykyään, -kuntoaan ja osaamistaan hyväksi, käsitys omista kyvyistä ja työelämän vaatimuksista voi olla puutteellinen. Pitkäaikaistyöttömyys on lisääntynyt ja työttömyyden kesto pitkittynyt. Yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti ajatellen kyseessä on huolestuttavan laaja joukko ihmisiä, jotka kaipaavat erityishuomioita syrjäytymisuhan vuoksi. Yksilön kannalta työttömyyden pitkittyessä uhkana on asiakkaan elämänpiirin kaventuminen: asiakas passivoituu, jättää resurssinsa hyödyntämättä ja altistuu moninaisille, mahdollisesti kertautuville ongelmille, yleisesti ihmisen hyvinvointi heikkenee.

Sosiaalipalvelutoimistossa työskennellessäni kohtaan asiakkaita työttömyyden tuomine haasteineen, joista taloudellinen tilanne on usein konkreettisimmin. Oman osaamiseni ja tiedon puutteeni ovat herättäneet tuskastumiseen asti kysymyk-

siä, kuinka auttaa ja motivoida asiakasta. Opintojen edetessä on kirkastunut ajatus siitä, kuinka tärkeää olisi löytää jokaiselle mielekästä, arjen toimintaa tukevaa ja samalla asiakkaan toimintakykyä parantavaa kullekin sopivaa toimintaa. Aina asiakkaiden saaminen mukaan toimintaan ei ole helppoa. Asiakkaan osallistumisessa tärkeään osaan nousee löytää tilanteeseen ja asiakkaalle sopivia motivointikeinoja. Kohosen (2007,121) mukaan kannustimen tulee vedota asiakkaan tarpeisiin ollakseen toimiva.

Opinnäytetyön idea on noussut työyhteisön tarpeesta kehittää omaa työtään ja luoda uusia toimintamalleja aikuissosiaalityön pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden pariin. Kartoitan ryhmään osallistuneiden asiakkaiden kokemuksia ryhmästä ja siihen osallistumisesta sekä kerään asiakkaiden ajatuksia siitä, mitä he aikovat tehdä ryhmän jälkeen. Mikä Potkua elämään ryhmätoiminnan asiakkaiden kohdalla on toiminut motivoivana tai motivaatiota heikentävänä tekijänä? Mikä heidät sai alkujaan osallistumaan ryhmätoimintaan? Tietoa tarvitaan mahdollisesti järjestettävien jatkoryhmien suunnittelun pohjaksi. Lisäksi tarvitsen tietoa työntekijänä oman osaamiseni vahvistamisessa.

Potkua elämään ryhmä toteutettiin 1.3–31.5.2011. Teoriaosuudessa käsittelen aikuissosiaalityötä, kuntouttavaa sosiaalityötä, ja aktivoitumista. Kohteena ovat kahden Espoolaisen aikuissosiaalityön toimipisteen yhteistyönä järjestämään ryhmätoimintaan osallistuneet asiakkaat, joilla ei ole toimeentulotukeen nähden ensisijaisia tuloja. Aineisto asiakkailta on kerätty toukokuussa 2011.

Raportissa kuvaan pitkäaikaistyöttömään asiakkaaseen liittyviä käsitteitä. Kuvaan myös pitkäaikaistyöttömyyteen liittyviä tutkimuksia ja hankkeita ja toimintaympäristöä eli Espoon kaupungin aikuissosiaalityötä. Tämän jälkeen esitän opinnäytetyöni tulokset. Lopuksi pohdin opinnäytetyön tuloksia ja mahdollisia kehittämiskohteita.

2 SOSIAALITURVA JA AIKUISSOSIALITYÖN ASIAKASTA KOSKEVA LAIN- SÄÄDÄNTÖ

Työ- ja koulutuspaikkojen saamisen suhteen ihminen elää kilpailuasetelmassa, koska tarjontaa on rajallisesti. Vaatimukset vaihtelevat, eikä yksi koulutus edes välttämättä riitä elinajaksi. Yhteiskunnan nopeidenkin muutosten takia kilpailusta uhkaa tulla jatkuvaa. Valintojen tekeminen lisääntyvien ja muuttuvien vaihtoehtojen seassa saattaa tuntua hyvinkin vaikealta. Omat kyvyt ja voimavarat saattavat tuntua riittämättömiltä ja toistuvat epäonnistumiset voivat lamauttaa toimintakyvyn ja halun yrittää. Paine saattaa myös näyttäytyä sopeutumattomuutena. (Karjalainen 2008,13.)

Siirtymäksi nimetään tilanteita, joissa ihminen siirtyy koulutuksesta työhön, työstä toiseen, kotityön ja tuottavan työn, työttömyydestä työllisyyteen tai työstä eläkkeelle. Siirtymätilanteiden onnistumiseksi tarvitaan niin sosiaaliturvaa kuin työllisyys- ja sosiaalipalveluitakin. Mikäli työttömyys on ollut pitkäkestoista tai muutoin vaikeaa siirtymät eivät onnistu itsestään vaan tarvitaan valmisteluja ja tukea. Ilman yhteiskunnan tukea epäonnistuvat siirtymät voivat toimia syrjäyttävänä elementteinä ja tilanteesta ulospääseminen vaikeutuu. (Karjalainen & Karjalainen 2010,17.) Sosiaaliturvan kohteena ovat toimeentulon ja hyvinvoinnin jatkuvuutta uhkaavat sosiaaliset riskit, kuten sairaus, työkyvyttömyys, vanhuus, työttömyys ja perheenisäys. Sosiaaliturva voi olla taloudellista tai elämänhallintaa edistävää. (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen, 2000, 26.)

2.1 Oikeudet

Suomen perustuslain (1999/731) mukaan jokaisella on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, jos hän ei sitä itse kykene hankkimaan. Sosiaalihuoltolaissa (710/1982) säädetään, miten ja mitä sosiaalipalveluja kunnan on tuotettava sekä kerrotaan myös palvelujen saatavuudesta. Sosiaalipalveluiksi on nimetty sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut, asumispalvelut,

laitoshuolto, perhehuolto sekä vammaisten työtoiminta. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2009.)

Suomen perustuslain (1999/731) mukaisesti julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Työvoima on julkisen vallan suojeluksessa. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (2001/189) säättää asiakkaalle oikeuden aktivointisuunnitelmaan.

2.2 Velvollisuudet

Jokaisella on ensisijaisesti velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan (Laki toimeentulotuesta 1997/1412). Asiakkaalla tulee olla saatavissa apua tarvittaessa. Sosiaalipalveluiden antaman avun tulisi kuitenkin passivoimien välttämiseksi olla luonteeltaan asiakkaan omat voimavarat käyttöön valjastavaa. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 101.)

Lakia kuntouttavasta työtoiminnasta (2001/189) säädettäessä on tarkoituksena ollut parantaa pitkäaikaistyöttömän tai toimeentulotukea saavan henkilön työllistymisedellytyksiä avoimilla työmarkkinoilla, edistää mahdollisuuksia koulutukseen ja muuhun työhallinnon tarjoamaan toimenpiteeseen. Laki määrittää osallistujalle niin oikeuksia kuin velvollisuuksiakin. Henkilö on velvollinen osallistumaan aktivointisuunnitelman laatimiseen ja siinä mainittuun kuntouttavaan työtoimintaan. Työmarkkinatukeen oikeutetulle tai toimeentulotukea saavalle 25 vuotta täyttäneelle henkilölle, jolle on laadittu työnhakusuunnitelma, tulee laatia aktivointisuunnitelma, kun hän on saanut työmarkkinatukea vähintään 500 päivältä tai mikäli henkilön pääasiallinen toimeentulo viimeisen 12 kuukauden ajan on muodostanut toimeentulotuki. (Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuus 2010.)

Kieltäytyminen saattaa aiheuttaa työmarkkinatuen menetyksen 60 vuorokauden ajaksi tai saattaa aiheuttaa toimeentulotuen perusosan alentamisen 20 %:lla enintään kahdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Mikäli henkilö ei arvioinnin mukaan ole työ- ja toimintakykynsä rajoitteiden johdosta sellaisessa kunnossa, että voisi

välittömästi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan, suunnitelman tulee sisältää sellaisia palveluja, jotka parantavat hänen mahdollisuuksiaan osallistua kuntouttavaan työtoimintaan. Tavoitteena on aktiivisen sosiaalipolitiikan keinoin parantaa pitkään työttömänä olleiden 25 vuotta täyttäneiden henkilöiden työllistymismahdollisuuksia ja elämönhallintakykyä ja ehkäistä siten syrjäytymistä. Vaatimus työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisesta ja perusosan alentamismahdollisuus asiakkaan kieltäytyessä alleviivaavat toimeentulotuen viimesijaisuutta. Tuen alentaminen on mahdollista, mikäli se ei vaaranna ihmisarvoisen elämän mukaista toimeentuloa tai sitä ei muutoin voida pitää kohtuuttomana. (Särkelä & Eronen 2007, 58.)

3 SOSIAALITYÖN MUODOT JA HAASTEET

Käsittelen tässä elämänkaarimallin mukaisesti työikäisiä koskevaa sosiaalityön aluetta aikuissosiaalityötä sekä kuntouttavaa sosiaalityötä, joka perinteisesti voidaan nähdä työvoiman palvelukeskuksen osaamisalueena. Pitkäaikaistyöttömyyden lisääntyessä ja ongelmien syventyessä katson, että heikoimmassa asemassa olevien aikuissosiaalityön asiakkaiden tarve kuntouttavaan sosiaalityöhön on kasvanut. Kuvailen sosiaalityötä laajemmin ja paikallisesti Espoon tasolla sekä aikuissosiaalityön työnjakoa sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan välillä.

Sosiaalityön maailmanjärjestö IFSW (International Federation of Social Workers) on hyväksynyt vuonna 2000 kansainvälisen sosiaalityön määritelmän. Käännös määritelmästä kertoo sosiaalityön olevan ongelmanratkaisutyötä ja ihmisten toimintavoimia kasvattavaa muutostyötä, jonka tavoite on hyvinvoinnin edistäminen. Sosiaalityö rakentuu ihmisoikeuksille ja kohdentuu ihmisen ja ympäristön vuorovaikutukseen. (Liukko 2004, 53.) Talentian.(2005, 7) mukaan sosiaalityön kansainväliset eettiset periaatteet määrittävät sosiaalialan työn tavoitteeksi hyvinvoinnin lisäämisen edistämällä yhteiskunnallista muutosta sekä ihmissuhdeongelmien ratkaisua, ja itsenäistä elämänhallintaa. Välineenä käytetään tietoa yhteiskunnan järjestelmästä, sosiaali- ja käyttäytymisteoriasta ja taitoa edellä mainittujen soveltamista koskien (Kananoja 2010, 23). Raunio (2009, 92) painottaa eettisten ohjeiden liittyvän ihmisoikeuksiin, ihmisarvoon sekä yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen.

Asiakas tulee sosiaalityössä nähdä omassa ympäristössään psyykkisenä, fyysisenä, kognitiivisena ja sosiaalisena kokonaisuutena. Sosiaalityö toimii asiakkaan ongelmien poistamiseksi, mutta tukien asiakkaan omaehtoista ongelmanratkaisua. Sosiaalityö vahvistaa yksilön toimintaedellytyksiä ja tukee otteen saamista elämästä ja sen ratkaisuihin (Kananoja 2010, 22–24; Raunio 2009,61.) Raunio (2009,71) muistuttaakin, että vaikka työn määrittely saattaa perustua ongelmiin, tulee työskentelyn lähtökohdaksi ottaa asiakkaan voimavarat ja niiden vahvistaminen.

Sosiaalityötä aikuisten parissa tehdään monella alueella ja sektorilla. Sosiaalityötä tehdään esimerkiksi päihde- ja mielenterveystoimistoissa, kriminaalihuollossa, terveydenhuollossa, maahanmuuttajapalveluissa, diakoniatyössä ja asunnottomien parissa. Aikuissosiaalityöstä puhuttaessa, tarkoitetaan usein aikuisasiakkaiden kysymyksiin keskittyvää, kuntien sosiaalitoimistoissa tehtävää sosiaalityötä. (Karjalainen 2010,198.)

Käsitteenä aikuissosiaalityön määritelmä vaihtelee. Euroopan eri maissa siihen sisällytetään erilaisia asiakasryhmiä tai ongelmia. Suomalaisessa sosiaalipalvelujen käytännössä erotetaan lasten, työikäisten ja vanhusten palvelut. Eriytyneempää palvelua tuotetaan vammaisuuden, päihteidenkäytön tai mielenterveysongelmien tuomiin tarpeisiin. Tyypillisesti työikäisten kanssa käsiteltäviä kysymyksiä ovat kuntouttaminen ja aktivointi. (Raunio 2009, 50.)

Monet kunnat ovat verkkosivuillaan lyhyesti määritelleet ja kuvanneet aikuisosiaalityötä. Tyypillisesti määrittelyt perustuvat kolmelle elementille, ongelma, tavoite ja välineet. Nämä kuvaavat sosiaalityön perustumista suunnitelmallisuuteen, tilannearviointiin, asetettuihin muutostavoitteisiin ja valittuihin välineisiin. (Juhila 2008, 16.) Teoksessa sosiaalityö aikuisten parissa on tutustuttu kuntien aikuissosiaalityötä koskeviin verkkosivuihin. Aikuisasiakkaiden ongelmat liitetään verkkosivuilla toimeentuloon, työttömyyteen tai elämänhallinnan vaikeuksiin. Tällöin Välimaan (2008, 175) mukaan sosiaalityöntekijän tehtäväksi määrittyy tukeminen, neuvonta ja ohjaus.

Aikuissosiaalityössä työskentelee sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia ja etuus-käsittelijöitä. He auttavat työllistymiseen, elämänhallintaan (raha-asiat, päihteet, ihmissuhteet) ja äkillisiin kriisitilanteisiin (ero, häätö, tulipalo yms.) liittyvissä ongelmissa. Aikuissosiaalityön piiriin kuuluu myös toimeentulotuki, jota haetaan aina kirjallisesti. (Espoon kaupunki 2011.)

Sosiaalityön kuvaamiseksi ammattina on Kananojan (2010) mukaan tärkeätä erottaa sosiaalityö ammatillisena työnä ja sosiaalityöntekijän tehtävät. Sisältöön vaikuttaa myös koulutusrakenteen muutos. Sosiaalityöntekijöiden rinnalle työskentelemään on tullut ammattikorkeakouluista valmistuvia sosionomi (AMK)

tutkinnon suorittaneita sosiaaliohjaajiksi. He jakavat entisiä sosiaalityöntekijän tehtäviä, työnjako hakee kuitenkin vielä paikkaansa ja muotoutuu kokemusten perusteella.

Toimenkuvat ja työtehtävät sisältöineen vaihtelevat asiakaskunnan ja organisaation sekä myös koulutuksen mukaan. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuosituksessa sosiaaliohjaajan työtä kuvataan asiakkaan ja lähiyhteisön kanssa tehtäväksi työskentelyksi, palveluohjaukseksi ja viranomaisverkostotyöksi. Työn kuvataan sisältävän aktivointia, taloudellista neuvontaa, ohjausta sekä muita toimia asiakkaan voimavarojen vahvistamiseksi. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 40.) Teoksessa ammattina sosionomi todetaan aikuisten parissa työskentelevän sosiaaliohjaajan peruseriaatteen olevan asiakkaan elämäntilanteen parantaminen painottamalla työtettä huolenpitoon sekä ohjaukseen ja neuvontaan ennaltaehkäisevästi. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 123). Espoossa sosiaaliohjaajia on alettu palkata yleisemmin sosiaalipalvelutoimistoon vuodesta 2006 (Puronen 2011).

Espoossa aikuissosiaalityö on tällä hetkellä jaettu neljään alueelliseen palvelukeskukseen. Ne ovat Leppävaaran-, Espoon keskuksen, Tapiola- Matinkylä ja Olarin- sekä Espoonlahden sosiaalipalvelukeskukset. Näistä Leppävaaran ja Tapiolan toimipisteet muodostavat idän alueen, Espoon keskus ja Espoonlahti läntisen alueen. Matinkylä-Olarin ja Tapiolan sosiaalipalvelutoimisto on sosiaalipalvelutoimisto Tapiolassa, joka palvelee Matinkylän, Olarin ja Tapiolan alueen asukkaita.

Espoon kaupunki on tuottavuuden lisäämiseksi ja palveluverkon nykyaikaistamiseksi toteuttamassa vuonna 2011 käynnistyvää palveluverkkouudistusta, joka keskittää palveluita niin terveydenhuollon kuin sosiaalipalveluidenkin osalta. Sosiaalipalvelut keskitetään aikuissosiaalityön osalta palvelukeskukseen, joka toimii kahdessa toimipisteessä. Sosiaalityön palveluita tullaan tarjoamaan asiakastapaamisten merkeissä myös paikallisissa asukastiloissa. (Espoon sosiaali- ja terveyslautakunta hyväksyi palveluverkkouudistukset 2011.) Keskittäminen mahdollistaa, ja ehkä tehokkuusajattelulla jopa ohjaa ryhmämuotoiseen työskentelymalliin. Espoon sosiaali- ja terveystoimen käynnistämä palveluverkkouu-

distus vähentää toimipisteet kahteen nykyisestä neljästä. Perkkaan toimipiste avaa ovensa syksyllä 2011 ja Matinkylän toimipisteen on suunniteltu aukeavan 2012.

Matti Tuusa on kuntouttavan sosiaalityön ammatillisen lisensiaatin työssään 2005 tutkinut ja arvioinut kuinka pitkäaikaistyöttömien aktivoinnin ja työllistymisen tukeminen ovat siirtyneet sosiaalityön ammattikäytäntöihin kunnissa. Tutkimus nivoutuu teoreettisesti empowermet keskusteluun sekä pohdintaan käsitteistä sosiaalityö ja kuntouttaminen 2000-luvulla.

Tuusan (2005,18) mukaan 1990 luvun lamavuosista lähtien pitkäaikaistyöttömyys ja siitä seuraavat psykososiaaliset ja taloudelliset ongelmat ovat olleet kuntien peruspalveluiden sosiaalityöntekijöiden keskeistä työkenttää. Tällä hetkellä lisäksi, se on myös, tai joissain tilanteissa ehkä vielä enemmän, vahvasti sosionomin työkenttää. Tutkimusraportissaan Tuusa tekee jäsenyyksen kuntouttavan sosiaalityön hyvistä käytännöistä kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa. Tuusa jäsentää, mitä työn tulisi olla tavoitteiltaan, sisällöltään ja menetelmiltään. Työssään hän myös pohtii mitä työ edellyttää tekijöiltään ja millaiset ovat hyvien käytäntöjen reunaehdot. Tuusa mm. kysyy millainen paikka sosiaalityöllä on aktivointi- ja työllistämispalveluiden kokonaisuudessa, ja minkälaisilla tavoitteilla työssä toimitaan.

Pohdinnassaan Tuusa nostaa esille ajatuksen, jonka mukaan aktivointi- ja työllistämispalvelujen suunnittelussa tarvitaan hyvää vuoropuhelua kentän ja johdon välillä. Vuoropuhelun puuttuessa saattaa kentällä syntyä kokemus, että sosiaalityöntekijöiltä odotetaan ihmetekoja aktivoinnin myötä. Kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytäntöjen juurtumista kuntien peruspalveluihin vaikeuttavat Tuusan mukaan, etenkin suurissa kaupungeissa monenlaiset reunaehdot ja mekanismit. Näistä hän mainitsee muunmuassa koko sosiaalitoimen organisaation rakenteiden muutoksen sekä peruspalvelujen ja erikoistuneiden palvelujen välisen työnjaon, asiakasprofiloinnin ja – ohjauksen organisoinnin. Vaikeuttaviin mekanismeihin lukeutuvat myös sosiaalityön ja - ohjauksen työnjako, työntekijöiden vaihtuvuus, asiakasmäärät sekä jatkuvasti lisääntyvä ja muuttuva tehtäväkenttä.

Tuusa näkee avaimena sosiaalityön merkityksen nostamiselle aktivoinnissa perustason työntekijän arvostuksen ja resurssien lisäämisen. Mikäli aktivoinnin ja työllistämisen organisaatiot ja toimintamallit rakennetaan asiakkaan tarpeiden pohjalta, merkitsisee se sitä, että erilaisia toimenpiteitä, jotka liittyvät sosiaaliiseen kuntoutukseen ja työllistämiseen, sisällytetään palveluprosessiin asiakkaiden tarpeiden pohjalta ja suunnitelman edetessä, joustavasti. Tuusan mukaan asiakkaan arkista selviytymistä ja kuntoutumista tukemaan sekä työllistymisvalmiuksia lisäämään tarvitaan lisää sosiaalisen kuntoutuksen palveluja. (Tuusa 2005, 87.)

Karjalainen (2010) kuvaa kuntouttavan sosiaalityön ominta osaamista olevan muun muassa asiakkaan arjessa selviytymisen tukemisen, keskusteluavun, palveluohjauksen sekä toimintakyvyn ja näiden kautta työkyvyn vahvistamisen. Kuntouttavalla sosiaalityöllä voidaan Karjalaisen mukaan vastata nimenomaan aikuissosiaalityön kehittämishaasteisiin. Muiden toimenpiteiden suunnittelulle tai tulosten kestävyydelle vaaditaan usein pohjaksi sosiaalinen kuntoutus. Karjalainen näkee kuntouttavan sosiaalityön haasteina selkeiden aktivoivien palvelukonseptien kehittämisen sekä työprosessien, työnjaon, asiakasvalikoinnin ja ohjauksen mallin kehittämistarpeen. (Karjalainen 2010, 205–207.)

Liukko 2006 tarkoittaa kunnallisen perussosiaalityön kuntouttavaa työtettä puheessaan kuntouttavasta sosiaalityöstä. Kyseessä on pitkäjänteinen kuntoutusprosessi, jonka lähtökohtana on syrjäytyminen tai sen uhka. Tällöin tavoitellaan voimaantumista ja elämänhallinnan paranemista. Malli tuo kokonaisvaltaisuudessaan laajemman näkökulman kysymyksiin. (Liukko 2006, 110–111.) Kuntouttava sosiaalityö muun muassa tukee asiakkaan vastuunottokykyä ja kykyä toimia tavoitteellisesti, ei ole asiakkaan ohjausta muihin palveluihin ilman tukea ja kiinnittää erityistä huomiota yksilön tarpeisiin eikä näin ollen ole byrokraatiatyötä. (Liukko 2006, 113). Kuntouttavan sosiaalityön suunnitelman osatekijäksi työllistyminen sopii. Sen ylikorostumista tulisi kuitenkin varoa. Voitaisiin ennemminkin puhua työllistymisedellytysten parantamisesta, ei työllistymisestä. (Liukko 2006, 80.)

3.1 Syrjäytyminen ja pitkäaikaistyöttömyys

Eu-lähtöinen syrjäytymiskeskustelu on nostanut ylitse muiden teemat palkkatyön ulkopuolisuus ja pitkäaikaistyöttömyys. Työttömyys määritellään suurimmaksi syrjäytymisen riskitekijäksi. Työllistymisen nähdään sitä vastoin olevan ratkaisu syrjäytymisen ongelmiin. Työllistymisen korostumista kuvataan siirtymisenä hyvinvoinnin politiikasta (welfare) työperusteiseen hyvinvointiin (workfare). (Juhila 2006, 57; Tuusa 2005, 21.)

Syrjäytymiskeskustelussa on vahvimmin esillä oleminen palkkatyön ulkopuolella ja pitkäaikaistyöttömyys. Keskusteluissa työttömyys määritellään Juhilan (2006, 57) mukaan yksittäisistä riskitekijöistä suurimmaksi syrjäytymisen aiheuttajana koska työstä syrjäytyminen voi johtaa vakaviin taloudellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.

Syrjäytyminen ei ole seurausta tai aiheudu sinänsä yksittäisestä ongelmasta, vaan kasaantuvista ongelmista. Sosiaali- ja terveysministeriö määrittää syrjäytymisen huono-osaisuuden kasautumiseksi, jossa yhdistyvät pitkäaikainen tai usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämänhallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Syrjäytyminen on moniulotteista, ja nivoutuu pitkäaikaisista ongelmista. (Seppelin 2006, 85.) Syrjäytymistä määritellään kuvaten sitä yleisesti yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoudeksi, esimerkiksi työstä, koulutuksesta ja yhteisöllisestä toiminnasta sivuun joutumiseksi. Sosiaalityön näkökulmasta näiden siteiden keskeisimpiä alueita ovat perhe ja työ. (Raunio 2009, 273; Laine, Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2010, 11).

Työttömyyden vaikutukset näyttäytyvät vaihtelevasti muun muassa henkilön omasta tilanteesta ja lähtökohdista riippuen. Työttömyydellä on ensimmäisenä vaikutus taloudelliseen tilanteeseen. Työttömyys saattaa aiheuttaa myös säännöllisen päiväohjelman puuttumisen ja vähentää perhepiirin ulkopuolisia sosiaalisia kontakteja. Talouden lisäksi työttömyys vaikuttaa henkilön fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, yleistä hyvinvoinnin vajetta. Pitkittyessään tai toistuesaan työttömyydellä on havaittavissa heikentävä vaikutus työkykyyn. (Kauppi-

nen, Saikku & Kokko 2010, 235.) Raunio (2009, 277) luettelee työttömyyden kielteisinä vaikutuksina heikentynyttä itsetuntoa, yleistä passiivisuutta ja epäso-siaalisuutta, jotka voivat kierteen omaisesti vaikeuttaa työllistymistä.

Valtaosa työttömistä selviää ilman ongelmien kierteenomaista syvenemistä. Ihmisen kokemus yksin elämisestä ja luottamuksen puutteesta muihin on nähty selkeäksi erottajaksi selviytymisen ja vakavammin syrjäytymisen välillä työttö-mien selviytymistä koskevassa Kortteisen ja Tuomikosken tutkimuksessa 1998. Sosiaalinen luottamus esitetään selvästi suojaksi sairastumista vastaan. (Kort-teinen 2010, 334.)

Juhila (2006) käyttää käsitettä elämänhallinta kuvaamaan tulosta johon syrjäy-tyneiden yhteisöön ja yhteiskuntaan liittämällä pyritään. Käsite on hankalasti määriteltävissä, yhdeksi välineeksi sen saavuttamiseksi katsotaan kuitenkin työllistyminen. Työ ei kuitenkaan ole ainoa väline. Syrjäytymiskierrettä saate-taan katkaista jo sillä että ihmisellä toteutuvat säännölliset kontaktit hänen asi-oistaan kiinnostuneiden ihmisten joukkoon. (Laine & Nylund 2010, 41)

Henkilö katsotaan pitkäaikaistyöttömäksi, kun työttömyys on kestänyt yhtäjak-soisesti vähintään vuoden. Työ- ja elinkeinoministeriön työllisyyskatsauksen 23.11.2010 mukaan lokakuussa 2010 pitkäaikaistyöttömiä oli koko maassa 56800, tässä lisäystä vuoden takaiseen 13900. Yli 55-vuotiaiden työttömien määrä lisääntyi 3500 edellisestä vuodesta. Muissa ikäryhmissä työttömyys vä-hentyi. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2010.) Espoon tasolla pitkäaikaistyöttömien määrä oli 1634 lokakuussa 2010. Pitkäaikaistyöttömien määrä Espoosakin kasvoi, mutta on kääntynyt laskuun helmikuussa 2011. (Espoon kaupunki, 2011.)

Työllistymistä tukevat toimenpiteet ovat auttaneet helpommin työllistyviä ja työt-ömyyden rakenne on hankaloitunut. Pitkäaikaistyöttömyys on entistä pitkäkes-toisempaa ja pitkäaikaistyöttömät koostuvat sekä ikääntyneistä huonosti koulu-tetuista, että myös nuorista koulutuksen ulkopuolelle jääneistä, joilla ei ole ai-empaa työkokemusta. Pitkäaikaistyöttömien joukko on kuitenkin moninainen, eikä kaikkia työllistämiseen ja aktivointiin tähtääviä toimia voi kohdentaa samal-

la tavalla kaikkiin työttömiin. Osa työttömistä onkin sellaisessa tilanteessa, ettei heitä kyetä palauttamaan työelämään. (Raunio 2009, 282.)

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tuella on toiminut projekteja pitkäaikaistyöttömien työ- ja toimintakyvyn tukemiseksi ja parantamiseksi. Paluu työelämään on ollut harvinaista, mutta ihmisen kuntoon ja psyykkisiin valmiuksiin vaikutus on ollut myönteinen. Intervention ajoituksen katsotaan olevan olennainen tekijä. Monet kuntouttavat toimet käynnistyvät vasta pitkien määräaikojen kuluttua, jolloin työttömyys ja sen mukanaan tuomat ilmiöt ovat jo syvällä ihmisen elämässä ja arjessa. On tilanteita, joissa pitkäaikaistyöttömän tilanteen korjaaminen aktivointitoimin on myöhäistä. (Karjalainen 2008,16.)

Yksi Euroopan sosiaalirahaston rahoittamista on ASKEL-projekti (Askelia kohti työelämää). Askel on STM:n kautta kanavoitu projekti, jossa Helsinki, Espoo ja Vantaa pyrkivät kehittelemään vaikeasti työllistyville asiakkaille soveltuvia ratkaisuja (Karjalainen & Karjalainen 2010, 12.) Suhonen ja Saarinen (2011) ovat omassa Askel-koulutuksensa kehittämistehtävässä selvittäneet Espoon aikuis-sosiaalityön ja lastensuojelun työntekijöiden ajatuksia ja käytäntöjä asiakkaiden jatkopalveluihin ohjauksessa. Selvityksen mukaan asiakkaiden ja palveluiden kohtaaminen ei ole ongelmaton. Asiakkaiden ohjaus työvoimapalveluiden asiakkaaksi koettiin palkitsevaksi ja tuottavaksi, mikäli asiakas oli riittävän työkykyinen ja omasi koulutusta ja motivaatiota. Suurimman joukon sosiaalitoimen asiakkaista muodostaa tehtävän mukaan asiakaskunta, joka koetaan nykyisiin palveluihin vaikeasti ohjattavaksi ja näin asiakas ' ei kelpaa' työvoimapalvelukeskuksen asiakkaaksi. Asiakas on siten kokenut yhden epäonnistumisen lisää ja motivointi entisestään vaikeutuu. Heikomman asiakasaineuksen osallistumisen mahdollistamiseksi kaivattiin lisää pajoimintaa. Suoraan työllistymiseen tähtäävä toiminta ei vastaa kaikkien asiakkaiden tarpeisiin.(Saarinen & Suhonen 2011, 17–18.)

3.2 Työvoiman palvelukeskus

Työvoiman palvelukeskus on työvoimahallinnon, kunnan sosiaalitoimen ja Kelan yhteispalvelu. Vuonna 2007 palvelukeskuksia oli Suomessa 39 ja niiden toiminnassa 52 työvoimatoimistoa ja 161 kuntaa. Asiakkaita oli vuonna 2007 yhteensä 26171, määrä kasvaa koko ajan. Työvoiman palvelukeskukset on Suomessa kokeiluvaiheen jälkeen vakinaistettu valtakunnalliseksi vuoden 2008 alussa. Samankaltaista yhteispalvelua pitkäaikaistyöttömille tarjotaan myös Isossa Britanniassa, Norjassa, Alankomaissa ja Tanskassa. Työvoiman palvelukeskuksen asiakkaaksi ohjautuu työvoimatoimiston tai sosiaalitoimen lähetteellä palvelutarpeen perusteella, henkilöitä joiden uskotaan hyötyvän palvelusta. Asiakkaan oma motivaatio työhön paluuseen on tärkeässä osassa. (Karjalainen 2010, 208–209.)

Työvoiman palvelukeskuksen asiakas on tyypillisesti pitkäaikaistyötön, vähäisen ammatillisen koulutuksen omaava, yksinasuva ja useimmiten mies. Asiakkaista suurella osalla on terveydellisiä ongelmia sekä taloudellisia ja velkaantumiseen liittyviä ongelmia. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 67.)

Espoon työvoiman palvelukeskus (Etyp) on Espoon ja Kauniaisten kaupunkien sosiaali- ja terveystoimen, Espoon työvoimatoimiston ja Kelan Espoon vakuutuspiirin yhteinen yksikkö, joka järjestää asiakkaille yksilöllisiä työllistymis-, koulutus- ja kuntoutuspalveluja. Palvelukeskuksessa työskennellään moniammatillisissa tiimeissä. Verkostossa työskentelee mm. työvoimahallinnon, sosiaalitoimen ja terveydenhuollon edustajia. Työvoiman palvelukeskuksen toiminnan tavoitteena on asiakkaan työllistyminen, kouluttautuminen, kuntoutuminen. Ratkaisu saattaa olla yksilöllisen kartoituksen mukaan myös eläkkeelle siirtyminen. Asiakkaan omat suunnitelmat, työ- ja koulutushistoria, työkyky ja mahdolliset työnhakua haittaavat ongelmat, kuten terveydentila, kartoitetaan eri alan asiantuntijoiden toimesta yhdessä. Kartoituksen perusteella, asiakkaan omista lähtökohdista ja hänen omia vahvuuksia tukien suunnitellaan ja tarjotaan palveluita ja toimintakokonaisuuksia. Palvelusuunnitelman runkona ovat asiakkaan pyrkimykset ja tavoitteet. (Espoon kaupunki 2011, A.)

Myös työvoiman palvelukeskus joutuu rajaamaan vaikeimmassa elämäntilanteissa elävät palvelujensa ulkopuolelle. Asiakas voi palautua työvoimatoimiston asiakkaaksi, mikäli katsotaan, ettei hänelle ole tarjota sopivia palveluja, esimerkiksi palveluihin osallistumista haittaavien päihde- tai mielenterveysongelmien vuoksi. Pitkään työttömänä olevilla henkilöillä on vaarana syrjäytyä myös keskeisinä pidettävistä palveluista, kuten perusterveydenhuolto. (Liukko 2006,31.)

3.3 Kuntoutus

Elämä nyky-yhteiskunnassa on vaativaa. Vaaditaan joustavuutta, jatkuvaa itsensä kehittämistä, uusiutumista ja yleisesti voimavaroja. Kääntöpuolelta löytyy kysymyksiä, jotka liittyvät esim. jaksamiseen, vastoinkäymisiin, tukeen ja kuntoutukseen. Kuntoutus mainitaan usein pitkäaikaistyöttömyyteen, työkykyyn ja työssä jaksamiseen liittyen. Pitkäaikaistyöttömyyteen kuntoutus pyrkii vastaamaan omalta osaltaan muun muassa yksilön tasolla aktivoivalla kuntoutuksella (Karjalainen 2008, 3—11).

Perinteisesti kuntoutus jaetaan neljään lajiin, joita ovat lääkinnällinen, kasvatuksellinen, ammatillinen ja sosiaalinen kuntoutus. Ilpo Vilkkumaa kuvaa kuntoutusta ryhmässä toteutetuksi yksilöllisyydeksi. Ryhmämuotoisten menetelmien toteutukselle löytyy perusteet taloudellisten ja teoreettisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Sosiaalinen kuntoutus pyrkii Vilkkumaan (2008, 27–37.) mukaan pysäyttämään syrjäytymiskierteen ja sen kautta etsimään väyliä ja toimintatapoja paremmalle elämälle.

Hallituksen eduskunnalle 2002 antaman kuntoutusselonteon pohjalta kuntoutumista määritellään ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi. Kuntoutumisen tavoitteiksi nimetään toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistäminen sekä elämäntilanteen hallitseminen. Kaikki tavoitteet merkitsevät toteutuessaan parannusta yksilön mahdollisuuksiin, mutta työllistyminen nähdään myös yhteisöllisenä tavoitteena. Työ voidaan nähdä yksilön oikeutena, kun taas kustannuksia ajateltaessa näkökulma on yhteisöllinen.

Yhteisössä jäsenellä on velvollisuuksia ja valintamahdollisuuksia. (Kempainen 2008, 76–79.)

Työhön kuntoutuksen onnistumismahdollisuuksiin vaikuttavat työttömyyden kesto, henkilön ikä ja kunto. Toimenpiteisiin osallistuminen on asiakkaalle mahdollisuus edistää työllistymisen edellytyksiä, mahdollistaa toimeentulon kohenemisen sekä kokemuksen oman työkyvyn ja terveydentilan paranemisesta. Eri kuntoutuskokeilujen projekteissa saavutetut tulokset rohkaisevat elämänhallinnan kannalta ollen kuitenkin työelämään sijoittumisen kannalta vähäisempiä. (Piirainen 2010, 311.)

Sosiaalinen kuntoutus pyrkii turvaamaan sosiaalista toimintakykyä ja lisäämään osallistumismahdollisuuksia yhteiskunnalliseen elämään. Sosiaalinen ulottuvuus on kuitenkin perustekijä kaikelle kuntoutumiselle, koska tietyn tasoinen sosiaalinen toimintakyky on edellytyksenä, jotta esim. ammatillisella kuntoutuksella olisi onnistumisen mahdollisuus. Toimintakenttää kaivataankin laajennettavaksi vapaa-aikaan, opiskeluun, työhön, asumiseen ja aina sosiaalisiin suhteisiin asti. (Savukoski & Kauramäki 2008, 126.)

3.4 Aktivointi

Aktiivisuudeksi kuvaa Tuija Kotiranta (2008, 25) omien kykyjen hyväksikäyttöä. Tässä opinnäytetyössä aktivoinnilla tarkoitetaan toimia asiakkaan osallistumiseen, omaa kuntoa parantaviin, elämäntilannetta selkiyttäviin sekä elämänhallintaa lisääviin toimiin.

Kuntien roolissa työllistämisasioiden osalta on tapahtunut muutoksia niin lainsäädännön kuin palvelurakennemuutosten osalta. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on voimaantullessaan 2001 nostanut peruspalvelujen sosiaalityön ja pitkäaikaisesti työttömien aktivoinnin keskusteluihin ja tavoitteisiin. Kuntien edellytykset vastata haasteisiin vaihtelevat ja palvelujen kehittäminen etenee epätasaisesti ja usein projektin omaisesti. (Tuusa 2005, 18–20.)

Työttömien aktivoinnin taustalla voidaan nähdä ajatus siitä, että kansalaisella ei haluta nähdä oikeutta passiiviseen sosiaaliturvalla elämiseen, jonka nähdään aiheuttavan syrjäytymistä yhteiskunnan normaaleista toiminnoista. Aktivointi nähdään myös työttömän eduksi, koska se parantaa ja ylläpitää taitoja menestyä työmarkkinoiden kilpailuasetelmassa. (Liukko 2006, 277.) Juhila (2006,59) kuvaa aktivoinnin tarkoittavan toimenpiteiden kokonaisuutta, jotka sisältävät keppiä ja porkkanaa tavoitteena yksiselitteisesti työllistyminen ja taloudellisesta tuesta riippumattomuus. Porkkanaksi hän muotoilee kannustuksen ja keppiä sanktioinnin

Kansainvälisistä aktivointiohjelmista saatuihin tietoihin nojaten tarvittaisiin panostusta kysyntään ja tarjontaan, jotta aktivoinnin olisi mahdollista toimia. Työ- ja sosiaalipolitiikan nojaaminen aktivointiin on saanutkin osakseen kritiikkiä työttömyysongelman yksilöllistämisestä tilanteessa, jossa töitä ei ole riittävästi tarjolla kaikille. (Tuusa 2005, 22.)

Aktivointi on kuulunut sosiaalityön keskeisiin muotoihin aina. Aktivoituminen tulisikin nähdä laajemmin kuin tällä hetkellä vallitsevana näkökulmana oleva työelämästä syrjäytyneen elämäntilanteen muuttaminen. Yhteiskuntaan osallisuutta kaivataan muutoinkin kuin liittymisenä työelämään (Raunio 2009, 74.) Ammatillaiset voivat myös auttaa asiakasta esimerkiksi tekemällä puolesta siinä määrin että hänet autetaan avuttomaksi (Juhila 2009, 173; Hyväri & Nylund 2010, 40).

Raunio kysyykin onko niin että aktivoinnilla yhteiskunta itse asiassa myös syventää syrjäytymistä yhteiskunnallisesta normaaliudesta. Aktivointitoimet kohdentuvat helpommin aktivoitaviin henkilöihin joilla katsotaan olevan edellytyksiä palata yhteiskunnalliseen normaaliuteen (Raunio 2009, 280.)

Selkeitä merkkejä aktiivisesta sosiaalipolitiikasta ovat lainsäädännön tasolla toimeentulotuen negatiiviset sanktiot. Toimeentulotuen perusosaa voidaan väliaikaisesti alentaa 20% tai 40% mikäli asiakas kieltäytyy työvoimapolitiittisesta toimenpiteestä. Samasta suuntauksesta kielii laki kuntouttavasta työtoiminnas-

ta. Aktivoivan ajattelun myötä sosiaalityölle asetetaan odotuksia muun muassa työttömien parissa työskentelystä. (Liukko 2005, 23–25.)

Karjalainen ja Moisio ovat pohtineet taloudellisten kannusteiden vaikutusta pitkäaikaistyöttömien kohdalla ja olettavat, etteivät taloudelliset kannustimet ja aktivointitoimet sanktioineen ehkä tuota toivottua tulosta. Henkilön tulisi itse uskoa osallistumisen positiivisiin vaikutuksiin ja vaikutusmahdollisuuksiin, jotta kannusteet toimisivat. Luottamuksen puuttumisen johdosta taloudellisten kannusteiden ja sanktioiden merkitys valintoihin voi jäädä pieneksi, se saattaa myös pahentaa ydinongelmaa ja olla pahimmassa tapauksessa vastakkainen tarkoitukseensa nähden. (Karjalainen & Moisio 2010, 119–123; Kortteinen 2006, 341.) On kuitenkin näyttöä taloudellisten kannustimien ja sanktioiden voivan lisätä työllistymistä jonkin verran niiden asiakkaiden kohdalla, joilla on edellytykset työllistymiseen. (Piirainen 2010, 310).

3.5 Motivaatio

Kohonen on tutkinut motivaation ja työmotivaation syntyä otsikolla 'Mistä motivaatio työhön ja koulutukseen? Ohjatusti työllistyvien motivaation synty ja säilyminen', Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisussa Ohjatusti työhön - oppiminen, motivointi ja sosiaalinen yrittäjäyys. Päätelmä on, ettei kaikille sopivan motivaatiomallin kehittäminen ole mahdollista. Motivaatio on muuttuva olotila, jonka syntyyn voidaan vaikuttaa ja ylläpitoa edesauttaa. (Kohonen 2007, 104–105.)

Aktivoituminen edellyttää asiakkaan omaa motivaatiota, joka voi olla sisäistä tai ulkoista. Motivaation muodostumiseen vaikuttavat muun muassa henkilön usko siihen, että pystyy itse vaikuttamaan omiin asioihin. Muita esiin nousevia seikkoja ovat, rahallinen korvaus, työstä saatu arvostus sekä itsenäisyys ja vastuu työssä. Sisäisten vaikuttimien voimakkuus on merkittävässä asemassa motivaatioprosessissa. Suuri merkitys on myös sillä, että tavoitteet muovataan henkilökohtaisesti kunkin asiakkaan tilanteeseen sopiviksi (Kohonen 2007, 107–108.)

Sisäinen motivaatio kumpuaa ihmisen omista arvoista ja tarpeista, kuten itsensä toteuttamisesta. Ulkoisen motivaation lähtökohtana ovat ihmisen ulkopuoliset tekijät ja kannustimet. Ulkoinen motivaatio aiheutuu ympäristöstä; tällöin palkkiot välittyvät muualta kuin henkilöstä itsestä. Ulkoiset palkkiot tyydyttävät tarpeita, kuten turvallisuutta ja yhteenkuuluvaisuutta. (Salmimies 2008, 75; Kohonen 2007, 107 -108; Niitamo 2005,41.) Ihmisen tarpeista määräytyy, mitkä tekijät toimivat kannusteina. Kannustimen olemassaolo sinänsä ei riitä, vaan sen tulee vedota kyseisen ihmisen tarpeisiin. (Kohonen 2007,121.)

Pitkäaikaistyöttömillä on usein taustalla pitkä epäonnistumisten sarja ja kokemus osaamattomuudesta sekä kelpaamattomuudesta. Negatiivinen minäkuva saattaa aiheuttaa asenteen työssä pärjäämättömyydestä. Tämän vuoksi ohjaajien antama palaute ja kunkin oppimistyylin huomioiva ohjaus on tärkeää. Erityisen merkittävää on korjaavan palautteen antaminen kannustavasti. Kannustava palaute voi saada tulokseksi uskaltautumisen vaativampiin tehtäviin. Omien kykyjen ja voimavarojen löytäminen samoin kuin usko omiin kykyihin vaatii aikaa ja positiivisia kokemuksia. (Kohonen 2007, 156–157; Hyväri & Nylund 2010, 41.)

Salmela-Aron ja Nurmen (2005,168) mukaan motivaation ja hyvinvoinnin välille muodostuu kumulatiivisia kehiä. Tämän mukaan psyykinen hyvinvointi vaikuttaa motivaatioon, eli tavoitteisiin, joita itselle asettaa sekä siihen kuinka niitä arvioi. Arviointi taas vaikuttaa tulevaan hyvinvointiin.

Huonojen oppimiskokemusten muovaama minäkäsitys voi aiheuttaa negatiivisia asenteita koulutusta kohtaan. Työstä saatujen onnistumisenkokemusten myötä voi minäkäsitys muuttunut positiivisemmaksi. Tämä muutos saattaa näkyä myös asenteessa opiskelua kohtaan. Uskallus osallistua koulutukseen muodostuu usein vasta työstä kerättyjen onnistumisenkokemusten jälkeen. (Kohonen 2007, 160–161.)

Työ- ja koulutusmotivaatiossa nousee esille kaksi perustavan laatuista tekijää. Ensimmäisenä tulee saada murretuksi epäonnistumisen kehä. Oppimisvaikeudet ovat monella saattaneet aiheuttaa heikon minäkuvan itsestä työssä tai opis-

kelussa. Heikko minäkuva saattaa näkyä ulospäin esimerkiksi haluttomuutena tarttua työhön. Toinen merkittävä kohta kehän murtamiseksi on motivoiva ohjaus. Ohjaajan tulisi ymmärtää ohjattavan tarpeet jotta niihin voisi vastata ja löytää oikeat kannustimet. (Kohonen 2007, 165.)

Juha Siitonen kirjoittaa 1999 teoksessa voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Siitonen toteaa voimaantumisen ja motivaation tutkimuksissa käytetävän paljon samaa käsitteistöä. Eroksi voimaantumisen ja motivaation välille hän kuvaa, että voimaantumisen ajatellaan kasvavan ihmisestä itsestään, sitä ei voida toiselle antaa. Voimaantumista voidaan kuitenkin tukea. Voimaantuva ihminen toimii vapaasta tahdosta, ei pakosta. Voimaantumisen orientaatio on mahdollistava, ei pakottava. Siitosen (1999, 96–97) havaintojen mukaan vapaus, hyväksyntä, turvallinen ja kannustava ilmapiiri ovat merkittäviä tekijöitä voimaantumisessa. Tämän vuoksi voimaantuminen voi olla todennäköisempää jossain ympäristössä kuin toisessa.

Juhila kuvaa elämänhallinnaksi tulosta, jota tavoitellaan syrjäytyneiden yhteiskuntaan liittämällä. Elämänhallinnan merkkejä ovat mm toimeentulo ja toimiva arki sekä riittävä riippumattomuus ulkopuolisista vaikutteista. Elämänhallintaan liitetään myös kyky toimia ja hoitaa välttämättömiä asioita muutosten kohdalla. (Juhila 2009, 61.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa tiedonhankintamenetelmänä on käytetty kyselyä, ryhmäkeskustelua sekä havainnointia. Kyselyyn vastasi kahdeksan Potkua Elämään ryhmätoimintaan loppuun asti osallistunutta asiakasta sekä yksi toiminnan keskeyttänyt.

4.1 Potkua elämään hanke ja ryhmätoiminnan käynnistyminen

Ryhmää ideoineen sosiaalipalvelukeskuksen henkilökunta kehitti omassa työyhteisössään ajatusta ryhmästä, joka toimisi kuntouttavana elementtinä asiakkaille ja mahdollistaisi sellaisen toimintakyvyn saavuttamisen, jota säännöllinen toimintaan osallistuminen edellyttää. Toimipisteen oman työn kehittämisestä käynnistyi Potkua elämään ryhmä. Hankkeeseen he kutsuivat mukaan myös toisen, saman kaupungin sosiaalipalvelutoimiston.

Henkilökunta oli aloittanut omassa työryhmässään ryhmätoiminnan suunnittelun. Ensimmäisen kerran mukaan kutsutusta sosiaalipalvelutoimistosta osallistui kolme henkilöä palaveriin 18.1.2011. Kokoontumisessa kävimme läpi toiminnan pelisääntöjä ja periaatteita. Osanottajia oli työvoiman palvelukeskuksesta, kuntouttavasta työtoiminnasta, kummastakin sosiaalipalvelutoimistosta sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia ja johtava sosiaalityöntekijä sekä idän alueen perhekeskuspäällikkö. Tapaamisella selvitettiin eri osapuolten näkemyksiä ja ajatuksia. Kuntouttavaa työtoimintaa säätelevät lait ja säädökset muun muassa suunnitelmien teosta. Päädyimme ajatukseen että toiminta on sosiaalisen kuntoutuksenomaista ryhmätoimintaa.

Tässä kokoontumisessa sitouduimme osallistumaan ryhmän toimintaan hieman jännittyneinä. Tapaamisessa sovimme, että sosiaalipalvelutoimistostamme ryhmään osallistuu kaksi sosiaaliohjaajaa. Itse osallistuin ryhmätoimintaan satunnaisesti kuusi kertaa. Jännitystä aiheutti ryhmätoiminnan käynnistyminen pikaisella aikataululla. Löytyisikö osallistuvia asiakkaita näin pian? Ryhmätoi-

minnan tulisi alkaa kuuden viikon kuluttua ensimmäisestä tapaamisesta. Miellässä oli myös ajatus siitä, että ryhmä vie paljon työaikaa, mistä tarvittava aika, koska se toteutuu muun työn ohessa. Kuinka muut työt ruuhkautuisivat?

Asiaa ideoineen sosiaalipalvelutoimiston sosiaaliohjaajat olivat jo tehneet suuren työn yhteistyötahojen, ja yhteistyöhalukkuuden selvittämiseksi sekä käytännön toteutukseen tarvittavien tilojen etsimiseksi. Heillä oli jo tässä vaiheessa seitsemän ryhmään lupautunutta asiakasta. He olivat tavanneet asiakkaita, kirjoittaneet asiakkaiden tarpeita ja toiveita sekä tehneet alustavaa runkoa ryhmätoiminnan sisällöstä, yhteistyökumppaneista ja aikataulutuksesta tältä pohjalta.

Pikaisen kyselyn perusteella lähetin seitsemälle asiakkaalle kutsukirjeen (Liite 2) saapua ryhmätoimintaa koskevaan infotilaisuuteen. Kutsutuista ei saapunut paikalle ketään, kukaan ei myöskään ilmoittanut olevansa estynyt. Jouduimme miettimään, mikä avuksi. Oliko järjestely ollut turhaa? Eikö ketään kiinnostanut? Menisimmekö soittamaan asiakkaiden ovikelloa? Lopulta päädyimme tavoittelemaan asiakkaita puhelimitse ja tarjosimme uutta infotilaisuutta kutsutuille.

Puhelimitse tavoitimme viisi. Osa oli lukenut kirjeen pintapuolisesti, eikä ollut kiinnittänyt huomioita infon ajankohtaan. Puhelimitse yksi asiakas sanoi olevansa estynyt uuden infotilaisuuden ajankohtana, mutta lupautui tulemaan suoraan ryhmään. Tavoitetuista osa oli epäileviä, mahtaako tästä olla mitään hyötyä, paikalle heistä kuitenkin lupautui neljä.

Uuteen infoon saapui lopulta kolme asiakasta. Esittelimme ryhmää ja sen kokoa diojen ja vapaamuotoisen keskustelun avulla. Kerroimme sisällöstä, joka oli osittain jo sovittu. Ohjelmaan kuuluisi liikuntaa, atk-opastusta ja niin edelleen. Kerroimme ryhmän tavoitteista, herättelimme asiakkaita miettimään omakohtaisesti mitä ryhmästä voisi saada, tunnistaisiko asiakas omia tarpeitaan. Kyselimme asiakkaiden ajatuksia omista tarpeista ja toiveista, koska tarkoitus on antaa asiakkaiden vaikuttaa ryhmän sisältöön.

Infon aikana osallistujista yksi lupautui ryhmään. Osallistujista kaksi ei lupautunut. Toinen ei löytänyt itselleen mitään sopivaa tai tarpeellista ryhmästä eikä

halunnut esittää ehdotuksia sisältöön. Toinen oli hieman epäilevä tällaisen tarpeellisuudesta, koska oli jo aiemmin osallistunut erilaisiin työvoimahallinnon kursseihin ja näki tavoitteekseen suoraan työllistymisen oppisopimuspaikkaan. Jokaisella asiakkaalla oli taustalla jo ainakin kaksi vuotta kestänyt työttömyys, eikä ammatillista koulutusta. Suurimmaksi esteeksi työllistymiselleen yksi asiakkaista mainitsi työkokemuksen puutteen, muut mainitsivat selittäväksi tekijäksi Suomen taloustilanteen, laman.

Infon päätteeksi sovimme, että kaksi asiakkaista saa harkinta-aikaa, ja otan heihin puhelimitse yhteyttä viikkoa ennen ryhmän käynnistymistä. Tässä vaiheessa lupautuneita oli kaksi. Sosiaalityöntekijän vastaanotolla oli yksi tiedon ryhmästä saanut joka ilmoittautui itse mukaan. Toimistomme asiakkaista ryhmän aloitti siis kolme henkilöä. Ne asiakkaat jotka ilmoittautuivat mukaan, tekivät ratkaisunsa pikaisesti. Kieltäytyjät olivat kielteisellä kannalla alusta asti, eikä heitä saatu motivoitua mukaan.

4.2 Potkua Elämään ryhmän toiminta

Ryhmän tavoitteena oli löytää asiakkaalle sisältöä tai uutta toimintatapaa ryhmän ja siitä saatavan tuen, kuntouttavan sosiaalityön hengessä. Toiminta oli monialaista, siinä huomioitiin asiakkaan elämäntilanteen fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Ohjelma muodostui asiakkaiden toiveista ja tarpeista. Tarvittavina paikkoina käytimme mahdollisuuksien mukaan ilmaista lähiseudun tarjontaa, kuten kirjasto. Kohderyhmänä olivat iältään 26–50-vuotiaat, tulottomat asiakkaat. Ryhmässä tarjottiin mahdollisuus löytää mielekästä sisältöä vapaa-aikaan, saada tukea ja apua taloudelliseen tilanteeseen sekä selvittää itselle sopivaa jatkopolkua työllistymiseen. Ryhmä kokoontui ajalla 2.3–31.5.2011 pääsääntöisesti maanantaisin ja keskiviikkoisin klo 9–13. Jokainen ryhmäkerta käynnistyi aamupalalla ja kuulumisten vaihtamisella.

Ryhmään osallistuminen oli asiakkaille vapaaehtoista. Jokaisesta osallistumispäivästä asiakkaat saivat korvausta 10 euroa päivässä. Ryhmän ajalta osallistujille myönnettiin tukea myös Espoon sisäiseen matkakorttiin. Taloudellista tukea

myönnettiin ryhmän aikana heränneeseen liikuntaharrastukseen. Alun perin ryhmään ilmoittautui 13 henkilöä, joista alkuvaiheessa toiminnan keskeytti oman elämäntilanteen vuoksi kolme henkeä.

Ryhmä tutustui erilaisiin teemoihin, jotka nousivat esille osallistujien alkutapaamisella heidän tarpeistaan ja toiveistaan. Osallistujat saivat ryhmän alkaessa listan ryhmäpäivistä ja niiden ohjelmasta siltä osin kuin se oli sovittu (liite 3). Ryhmän käynnistyessä oli valmiiksi suunniteltua toimintaa vain osalle toimintapäivistä. Kaikkea ei ollut mahdollista suunnitella valmiiksi, koska toiminta oli riippuvaista tilojen järjestymisestä sekä yhteistyötahojen aikatauluista. Toiminta, joka ei ollut riippuvaista ulkopuolisista tekijöistä sovittiin vapaaksi jääneisiin päiviin.

Henkilökohtaista taloudenhallintaa käsiteltiin talous- ja velkaneuvontaan sekä henkilökohtaisen budjetin tekoon tutustumalla. Asumisen aakkosia käsiteltiin Espoon suurimman vuokranantajan tarjoamalla esittelyllä alkaen vuokranmaksun säännöllisyydestä ja jatkuen ohjeisiin siisteydestä ja naapureiden huomioimisesta. Edullista ja terveellistä ruokaa valmistettiin kolmena Marttaliiton vetämänä päivänä. Jokainen päivä oli kokonaisuus alkaen ruokalistan suunnittelusta, ruoan valmistuksesta, aina keittiön siivoukseen ja annoshintojen hahmottamiseen. Keiton ja salaatin valmistus sujui tottuneesti ja annoshinnatkin saatiin pienryhmässä lasketuksi.

Kävimme tutustumassa kuntouttavan työpajatoiminnan paikkoihin kuten fillari-, puu-, ja elektroniikkapajaan joissa saimme opastetun kierroksen sekä kuulumme toiminnasta enemmän. Osallistuimme myös Hyvän Arjen järjestämään säännölliseen leivänjakotapahtumaan. Kahtena päivänä tutustuimme tietokoneen käyttöön kirjaston tietokoneilla. Moni hallitsee tietokoneen, mutta mikään itsestäänselvyys se ei ole. Ohjaajan tuella osallistujat täyttivät muun muassa työpaikkahakemuksia. Liikuntavalikoimaan tutustuimme kaupungin liikunnanohjaajan vetämänä kahdella kuntosalikäynnillä, sekä keilaamalla ja pienoisgolfilla sekä lähimaastossa lenkkeilyä.

4.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Kiinnostuin aiheesta, koska pitkäaikaistyöttömien asiakkaiden aktivointi on mietittyä työyhteisöämme ja koimme tarpeelliseksi kehittää uusia toimintamalleja. Tässä opinnäytetyössä tutkin asiakkaiden kokemuksia ryhmästä, siihen osallistumisesta ja ajatuksista, joita ryhmäläisillä oli suunnitelmistaan ryhmän jälkeen. Olen työssäni huomannut omien tietojeni vajavaisuuden. Olen kohdannut haastavia tilanteita ja minulla on tarve saada tietoa ja valmiuksia asiakkaan motivomiseen ja aktivointiin liittyen. Kohtaan työssäni paljon pitkäaikaistyöttömiä ja tavoitteeni on tutustua lähemmin asiakkaan aktivoitumisen prosessiin ja motivaation syntyyn, koska työyhteisössä haluaisimme asiakkaiden pääsevän elämässään eteenpäin.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat

1. Miten asiakkaat ovat kokeneet osallistumisen Potkua elämään-ryhmän toimintaan?
2. Mitä uutta ryhmä on tuonut asiakkaiden elämään?
3. Mikä toimi motiivina osallistumiselle?

Työn käynnistyessä ajatukseni oli selvittää miten osallistujat olivat kokeneet ryhmätoiminnan ja mitä muutosta ryhmään osallistumisesta oli seurannut. Aineistoa käsitellessäni nousi niin tärkeään osaan motivaation lähde, joten tutkimukseen liittyi kolmas kysymys: mikä oli toiminut motivoivana ryhmään ilmoittautuneilla. Halusin selvittää tämän, jotta itselleni syntyisi parempi ymmärrys siitä olisiko seikkoja, joita ryhmään kutsuttujen kanssa ehkä kannattaisi enemmän painottaa osallistumisaktiivisuuden nostamiseksi. Laadullisen tutkimuksen perusta onkin joustavuus.

4.4 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus jota Metsämuuronen yleistää sanoen miltei kaiken kvalitatiivisen tutkimuksen olevan tapaustutkimusta. Erot ilmenevät tiedonhankinnan keinoissa ja tutkimuksen kohteessa. Hanna

Vilkan (2005, 97) mukaan laadullinen tutkimus tavoittelee ihmisen omia kuvauksia koetusta. Työssäni on viitteitä myös tapaustutkimuksesta, joka pyrkii ymmärtämään ilmiötä syvemmin. Tapaustutkimus perustuu tutkittavan omiin kokemuksiin ja se voi koskea yksilöä tai ryhmää. Metsämuurosen (2006, 88–105) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisiä metodeja ovat havainnointi, tekstianalyysi haastattelu ja litterointi. Eri menetelmiä voidaan käyttää yhdessä tai erikseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160).

Kvalitatiivinen tutkimus pyrkii olemassa olevien väittämien sijaan löytämään tosiasioita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157 sekä Pitkäranta 2010, 114.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tietyn toiminnan ymmärtäminen. Sen vuoksi henkilöitä, joilta tietoa kerätään, ei valita sattumanvaraisesti vaan valitaan ihmisiä jotka joko tietävät aiheesta paljon tai joilla on siitä kokemusta. (Pitkäranta 2010, 114.) Eri aineistonkeruumenetelmiä on Pitkärannan (2010, 103) mukaan mahdollista käyttää yksin tai yhdistellen, tarpeen ja resurssien mukaan.

4.5 Kysely ja havainnointi

Koin teemahaastattelun pitkään luontevaksi vaihtoehdoksi. Teemahaastattelussa ei ole tarkoin määriteltyä kysymysrunkoa ja järjestystä kysymysten esittämiseen. Päädyin kuitenkin toimimaan monimenetelmällisesti, teemoihin rakennettuun kyselyyn (Liite 1), jota täydensimme ryhmäkeskustelulla sekä havainnointiin. Monimenetelmällisyys on Pitkärannan (2010, 121) mukaan sitä, että samasta lähteestä kerätään eri menetelmin tietoa, joka yhdistetään. Valitsin menetelmäksi kyselylomaketutkimuksen, joka on Vallin (2007,102) mukaan perinteinen tapa kerätä tutkimusaineistoa, vaikka yhdistetäänkin useammin kvantitatiiviseen tutkimukseen.

Kyselyyn päädyin siksi, että kaikkien ryhmään osallistuneiden haastattelun arvelin muodostuvan liian suureksi tehtäväksi itselleni toteuttaa. Haastattelu tuntui suurelta, koska itselläni ei ole aikaisempaa kokemusta haastattelusta. Toisaalta joidenkin poimiminen haastateltavaksi olisi saattanut sattumanvaraisesti muova-

ta tulosta yksipuoliseksi. Tärkeäksi koin myös sen, että kyselyyn voi vastata nimettömänä ja vastaaminen voi näin olla turvallisempaa ja siten helpompaa. Vastata voitaisiin ehkä myös rehellisemmin ilman ajatusta siitä mitä hänen voidaan olettaa vastaavan. Lomaketta suunnitellessa pyrin mahdollisimman selkeisiin avoimiin kysymyksiin. Kyselyihin vastattiin nimettömänä ja kysymyksenasettelussa pyrin välttämään tunnistamisen mahdollistavia kysymyksiä.

Kyselyn toteutin pääosin käyttäen avoimia kysymyksiä, joissa on avoin kysymys ja tila vastausta varten. Avoimiin kysymyksiin päädyin siksi, ettei vastaajille ehdoteta valmiita vaihtoehtoja, vaan vastaus tulee varmasti vastaajalta ja sallii hänen vastata omin sanoin. Ikää ja osallistumiskertoja kartoitin monivalintakysymyksillä, joissa oli valmiit vastausvaihtoehdot. Rastiminen on sekaannusten vuoksi katsottu turvallisemmaksi kuin rengastaminen (Hirsjärvi, Remes & Saja-vaara 2001, 186–188). Kysymykset suunnittelin vastaamaan teemoihin kokemus osallistumisesta, kokemus ryhmän sisällöstä ja jatkosuunnitelmat.

Osallistuin itse toimijana kuuteen ryhmätapaamiseen ja olin toinen kahdesta ryhmänohjaajasta jolloin havainnoin toiminnan aikana osallistujia. Metsämuurosen (2006, 117) mukaan havainnointi voidaan jakaa perinteisesti neljään osallistumisasteen mukaan, joista osallistuva havainnoija osallistuu enemmän kuin havainnoiva osallistuja. Havainnointi tapahtui työntekijän ominaisuudessa, toiminnan seurantana, se ei ollut senlaatuista, että sitä käytettäisiin tuloksina tutkimukseen. Kerron kuitenkin näkemyksiäni pohdinnassa.

Kerroin osallistujille etukäteen, että kerään vapaaehtoisuuden pohjalta opinnäytetyöhöni aineistoa, vapaaehtoisuuden mainitsin myös kyselylomakkeessa. Kerroin myös että vastauksia käytetään avuksi jatkossa järjestettävien ryhmien suunnittelussa.

Oma osallistumiseni ryhmätoimintaan tuotti osallistujista ennakkotietoa, jonka perustella oletin, että vastaukset ovat melko lyhyitä. Kyselyiden täyttämisen jälkeen varasin aikaa yhteiselle avoimelle keskustelulle saadakseni laajempaa näkemystä osallistujien kokemuksista. Nauhoitin keskustelun. Tämän jälkeen litteroin nauhoituksen.

Pohdin aineiston riittävyttä. Aineiston koolla ei ole Eskolan ja Suorannan (1998, 62) mukaan tutkimuksen onnistumiselle välitöntä merkitystä.

Vastaajajoukon muodosti yhdeksän Potkua elämään ryhmään osallistunutta asiakasta, joista kahdeksan osallistui toimintaan koko ryhmän kestoajan ja yksi osallistui noin puoleen toiminnasta. Ne osallistujat, jotka eivät osallistuneet ensimmäistä ryhmäkertaa pidemmälle, suljin vastaajajoukosta pois. Yhden tai kahden kerran osallistumisella ei olisi vielä myöskään saanut kattavaa näkemystä ryhmästä kyetäkseen vastaamaan kyselyyn.

Oma suunnitelma kyselyn toteuttamisesta ja aikataulusta on muuttunut ryhmän toiminnan mukaan. Päädyin toteuttamaan sen retkipäivänä, toiseksi viimeisenä ryhmäkertana toukokuussa 2011. Pidin kaikkien ryhmään osallistuneiden mielihyvää tärkeänä. Pyrin myös saamaan palautteen kaikilta ryhmään osallistuneilta, koska heitä oli vähän. Olin sopinut kyselyyn vastaamisen sosiaalitoimistolla kahden osallistujan kanssa, joiden osallistuminen keskeytyi ryhmän puolivälin jälkeen. Toinen asiakas saapui sovitusti, toinen oli tapahtuma-aikaan päihdehoidossa, joten hänen osaltaan vastaus peruuntui.

Palautetapahtumassa oli sovittu yhden ohjaajan toimivan havainnoitsijana. Hän tarkkaili tilanteessa yleisesti ajankäyttöä ja vastailun itsenäisyyttä tai vastavuoroisuutta. Lomakkeen täyttämiseen kului aikaa kaikkiaan noin 40 minuuttia. Lyhimmillään vastaajalta kului aikaa 15 minuuttia. Osallistujat saivat itse valita kyselyn täyttämisen ajankohdan ja paikan. Lomakkeen täyttämiseen mahdollisesti vaikuttaneita tekijöitä ovat saattaneet olla: paikka oli ulkona kalliolla meren äärellä, aurinko paistoi ja luonnon hälinä. Kaikki ovat keskittymiseen vaikuttavia tekijöitä. Myös ajankohta: heti lounaan jälkeen, keskellä päivää: rentoutunut mutta mahdollisesti myös väsynyt olo ja ilmapiiri. Osa ryhmänjäsenistä täytti lomaketta hiljaa ja itsenäisesti, toisten toimiessa vahvasti vuorovaikutteisesti, keskustellen ja esittäen kysymyksiä, myös ohjaajille.

Kyselyiden jälkeen olin varannut myöhemmin päivällä aikaa keskustelua varten täydentämään kyselyistä saatuja vastauksia. Nauhuri asetettiin toimintaan kahvipöytään vapaan keskustelun vallitessa. Nauhoitus tiedostettiin aluksi, mutta

aiheeseen liittyvän keskustelun alkaessa nauhoitus ei herättänyt huomioita. Keskustelussa palattiin vielä kyselyn teemoihin kokemus osallistumisesta ja kokemus ryhmän sisällöstä. Keskustelun aluksi pyysin osallistujia kuvailemaan ryhmää. Keskustelu eteni luontevasti ryhmän kuvailusta ja tarpeellisuuden pohdinnasta siihen kenelle ryhmä olisi tarpeen tai sopiva. Osallistujat kävivät keskustelua myös neuvoa antavasti tulevien ryhmien varalle. Keskustelun sävy oli vapautunut ja vastaukset olivat selvästi havaittavasti laajempia, syvempiä ja luotettavampi, sekä pintapuolisesti arvioituna rehellisempiä kuin kyselyssä. Vastauksiin paneuduttiin tarkemmin ja keskustelun kautta vastauksiin tuli kerronnallinen ote, jossa vastaajat avasivat omaa elämäntilannettaan sekä historiaansa.

4.6 Aineiston analyysi

Vastaajista kahdeksan kävi ryhmän loppuun asti, heiltä palaute kerättiin toiseksi viimeisellä ryhmäkerralla. Yksi osallistuja ei ilmoittanut keskeyttävänsä, mutta osallistui ryhmän toimintaan hieman yli puoleen kerroista, hän saapui kuitenkin sosiaalipalvelutoimistolle vastaamaan kyselyyn. Vastaajista kuusi osallistui yli 20 kertaa ja kolme osallistui 10–20 kertaa. Vastaajista yksi osallistui jokaiseen 25:n ryhmäkertaan. Lisäksi yksi osallistujista joka keskeytti ryhmän noin puolessa välissä, lupautui vastaamaan kyselyyn. Kun kysely oli ajankohtainen, hän oli päihdehoidon laitostuntoutuksessa ja näin vastaaminen hänen osaltaan peruuntui.

Aloitin aineistoon tutustumisen tarkistaakseni kuinka paljon vastaamattomia kohtia oli jäänyt. Jonkin verran niitä oli, kuten jo tiesin seurattuani kyselyiden täyttämistä. Kuitenkaan tyhjiä kohtia ei ollut ratkaisevan paljon. Tosin osa kysymyksistä sai yhden sanan vastauksia. Tämäkään ei ollut yllätys vaan toteutui etukäteisoletuksen mukaisesti. Kaikki retkipäivään osallistuneet vastasivat kyselyyn.

Kokosin kyselyiden vastauksista hahmottamisen helpottamiseksi yhteenvedon, jossa omana ryhmänään olivat kunkin kysymyksen saamat vastaukset, myös tyhjät. Tämän jälkeen litteroin nauhoitetun keskustelun eli purin digitaaliselta

nauhurilta tekstiksi merkiten puheenvuorot ja kommentit eri väreillä vastaajien mukaisesti. Tällöin vastauksista muodostui selkeämpi ja kerronnallisempi kokonaisuus. Tämä oli tarpeen, koska vastaukset kaiken kaikkiaan olivat lyhytsanaisia. Luin useaan kertaan yhteenvedon kyselystä sekä litteroidun keskustelun.

Analyysimenetelmänä käytin teemoittelua ja luokittelua, joka nojaa sisällönanalyysin periaatteisiin pelkistäminen, ryhmittely sekä käsitteiden muodostaminen. Aineiston analyysiä voi pitää teoriasidonnaisena. Teoriasidonnaisessa analyysissä voidaan tunnistaa teorian vaikutus eli aluksi edetään aineistolähtöisesti, mutta lopputulos löytää kuitenkin taustakseen teoriaa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99.)

Kyselyn yhteenvedo ja keskustelun kooste muodostavat yhdessä kokonaisuuden jota analysoin. Käytin aineiston analyysissä hyväkseni kyselyn otsikointia. Etenin aineiston analyysissä kyselyn teemojen mukaisesti. Teemoja olivat kokemus osallistumisesta, kokemus sisällöstä ja jatkosuunnitelmat. Teemottelun tuloksena muodostuivat ensin ryhmät positiivisena tai negatiivisena koetusta. Teemottelu nähdään usein varsinaiseksi analyysitekniikaksi, mutta se on vain osa sitä. Yhtä oleellisia ovat Tuomen ja Sarajärven (2002, 95) mukaan aineisto ja raportointi.

Vastauksista etsin yhtäläisyyksiä hyödyntämällä ryhmittelyä. Jatkoin analyysiä ryhmittelemällä vastauksia motivaation lähteen mukaan sisäisen ja ulkoisen motivaation lähteisiin. Tavoitteeni oli saada haastattelujen antama informaatio tiivistetyksi, mutta säilyttää sisältö.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Ryhmään osallistuminen oli vapaaehtoista, siitä kieltäytyminen ei tuonut asiakkaille seurauksia. Ryhmään ilmoittautui sen alkaessa 13 asiakasta. Ryhmän infotilaisuuteen kutsuttiin noin kolminkertainen määrä, osallistujaksi ilmoittautui siis 1/3. Muutaman ryhmäkerran jälkeen osallistujien määräksi vakioitui kahdeksan osallistujaa. Osa keskeytyksistä tapahtui ensimmäisen kerran jälkeen. Nuorimmilla asiakkailla ei ollut työkokemusta lainkaan ja ryhmän käynnistyessä jokaisella oli vähintään kahden vuoden työttömyys takanaan. Yhdellä asiakkaalla oli ammatillinen perustutkinto, muilla suoritettu oppimäärä oli peruskoulu. Pääasiallisena tulona osallistujilla oli toimeentulotuki, lisänä Kelan asumistuki. Vastaaajista neljä oli alle 30-vuotiaita, neljä oli 30–50-vuotiaita ja yksi yli 50-vuotias, kaikki miehiä. Vastaaajista kahdelle ryhmä oli ensimmäinen, seitsemän oli osallistunut aiemmin vähintään yhdelle työvoimahallinnon kurssille.

Seuraavaksi esittelen tutkimustulokset. Tekstissä kursivoitu osa on suoraa lainausta osallistujien vastauksista kyselyyn tai keskustelusta.

Ryhmätoimintaan kohdistui osallistujien taholta erilaisia ennakko-odotuksia ja mielikuvia. Mielikuvat pohjautuivat saatuun etukäteisinformaatioon ja osoittautuivat paikkansapitäviksi. Etukäteistiedon pohjalta ryhmään lähteminen koettiin helpoksi. Ennakko-odotukset ryhmää kohtaan olivat melko yhteneviä ja realistisia. Osallistumisesta odotettiin säännöllistä tekemistä. Osallistujat kokivat ryhmätoiminnan hyväksi ja tarpeelliseksi. Oman osallistumisensa vastaajat kokivat hyväksi ratkaisuksi. Myös ryhmän keskeyttänyt sanoi ryhmää hyväksi, mutta ei itselleen sopivaksi

5.1 ”Tällanen olis pitäny järjestää jo aikasemmin”

Ryhmän järjestämistä kiiteltiin ja toivottiin lisää samankaltaisia, jotta *muutkin lopettaisivat maleksimisen*. Huomatusta tuli siitä että *ryhmän olisi voinut järjestää jo aiemmin*

Kannattaa laittaa, tää olis oikeestaan kannattanu laittaa jo aikasemmin. Semmosia asioita tuli ilmi, mitä ei ois muuten tienny.

Joo hyvähenkinen ryhmä oli alusta asti. Kokonaisuudessaan siisti oli.

Ryhmästä saatiin myös uusia tuttavuuksia. *Kiva ryhmä, sai tuttuja.*

Alkujännitystä ei ollut, ja osallistujat kertoivat tienneensä, minkälaisesta ryhmätoiminnasta on kyse. Voidaan siis katsoa ryhmäläisten saaman etukäteisinformaation ryhmän sisällöstä olleen ilmeisen kattavaa ja oikeaan osunutta.

Mä tiesin siitä kun ekal kerral tai siinä infossa kerrottiin millanen tää on, silloin mä ajattelin heti, et toihan voi olla hyvä.

Osallistujat kertoivat, että *kaikkihan luulee aluks et se on jotain jäykkää*. Tämän ryhmän kohdalla etukäteisoletusta jäykkyydestä ei ollut. Myös entiset kokemukset kurssitoiminnoista auttoivat selventämään etukäteen ryhmän toimintaa.

Mulla ei ollu sen takii kun mä kävin viime keväänä sen Poijun ja mulle sanottiin, että tää on samantapanen. Et mä niinkun tiesin mimmonen tää on.

Ryhmä koettiin tärkeäksi nimenomaan pitkäaikaistyöttömille tai sellaisille, joille kynnys aloittaa on korkea.

Vähän tällasille toimeettomille

Vähän pitää olla joku kiinnekohta, et minne pitäs mennä aamulla. Vähän niinkun pitkäaikaistyöttömille. Sellanen lähtökohta on ihan hyvä. Nythän nääkin kerrat menee ihan luonnollisesti,

Osallistujilla oli näkemys itsestään, jonka he suorasukaisesti toivat esille

*Tää on semmonen ryhmä just, et tätä pitää potkii perseelle, et mihinkään lähtee
Just nimenomaan potkua elämään.*

Samansuuntaisia ryhmiä toivottiin järjestettävän jatkossakin.

*Just niin kun kirjoitin siihen lapulleki, et lisää vaan näitä samanlaisia kursseja.
Suosittelen muillekin, muutkin lopettaa sen maleksimisen sitten.*

Osa koki osallistumisen hyödylliseksi osallistumisesta saatavan taloudellisen lisätuen johdosta. Ryhmän tuoma taloudellinen lisä oli motiivin lähteenä kahdella osallistujalla. Osallistumiskorvauksen vähäinen merkitys saa tukea Karjalaisen ja Moision (2010, 119–123) tulkinnasta että mikäli henkilö ei usko osallistumisen positiivisiin vaikutuksiin saattaa taloudellisen kannusteen ja sanktion merkitys pahimmassa tapauksessa olla vastakkainen.

Ryhmä kokoontui pääsääntöisesti kaksi kertaa viikossa, maanantaisin ja keskiviikkoisin klo 9–13. Ryhmäkertojen määrä koettiin sopivaksi tai liian vähäiseksi

Kaikki vastaajat, jotka kokivat ryhmäkertojen määrään liian vähäiseksi, ehdottivat määräksi kolmea kertaa viikossa.

Vähän, kolme kertaa viikossa olisi sopiva.

Kellonaika sai kaikilta lyhyet hyväksynnät *sopiva tai ok*.

Yksi osallistujista oli paikalla kaikkina ryhmäkertoina. kuusi osallistui yli 20 kertaa ja kolme osallistui 10–20 kertaa. Osallistumiskertojen määrää vähentäviä syitä olivat muun muassa sairaus, päihteiden käyttö ja herättämättömyys.

Pitkittyessään työttömyys saattaa tuottaa toimintamallin tai tavan, joka vaikeuttaa yhteiskuntaan osallistumista. Heille saattaa muodostua esimerkiksi epä säännöllinen päivärytmi ja kotoa lähtemisen vaikeus. Uusien mallien oppiminen vaatii aikaa. Ryhmän edetessä vastaajille selkiytyivät osallistumisen edut ja positiiviset kokemukset. Kaksi osallistujaa vastasi, että mikäli ryhmä alkaisi ensi viikolla, hänen muutoksensa olisi se, että hän ei olisi pois yhdeltäkään kerralta. Kaikki ryhmän loppuun käyneet kokivat osallistumisen positiiviseksi ratkaisuksi. Osallistujien sosiaalinen toimintakyky parani joka katsotaankin olevan usein edellytyksenä jotta esim. ammatillisen kuntoutuksen olisi mahdollista onnistua.

Kuntoutuksen kenttää ei tulisikaan nähdä vain työhön kohdistuvaksi.(Savukoski & Kauramäki 2008, 126.)

5.2 ”Vaik oli hauskaakin, mut välil tuli asiaakin.”

Ryhmän sisältö pyrittiin suunnittelemaan osallistujien toiveiden ja tarpeiden pohjalta. Ryhmätoiminnan aiheet olivat monipuolisia, alkaen henkilökohtaisen budjetin laadinnasta ja Marttojen keittokurssista tietokoneiden käyttöön ja liikuntaan. Kommentit sisällöstä olivat pitkälti positiivisia.

Ok määrä liikuntaa. tai mielenkiintoinen. Vastuksina oli myös ympärilyöreästi ihan mukavaa ja hyödyllistä. Osallistujat kokivat miltei poikkeuksetta ryhmätoiminnan sisällöltään monipuoliseksi ja mielenkiintoiseksi.

Mielenkiintoista 90 %.

Vaihtelevaa oli, koko ajan kaikenlaista erilaista toimintaa

Kokonaisuutena hyvä ryhmä. Siinä saatiin hyvää tietoa sellasiin noihin elämänasioihin.

Se mikä koettiin hyödylliseksi, vaihteli luonnollisesti vastaajan oman elämäntilanteen mukaan, useissa vastauksissa oli mukana velkaneuvonta sekä työvoiman palvelukeskuksen asiakkuus. Mainintoja saivat myös ulkoilu, keilaus Espoonkruunu ja ruoanlaitto sekä atk. Mukaviksi kerroiksi mainittiin keilaus , leiripäivä, minigolf, ruoanlaitto ja kevättapahtuma. Kahdessa kyselyssä olisi kaivattu enemmän *liikuntaa* tai *tekemistä*.

Positiivisena koetusta kertoo muun muassa se, että jatkoryhmään kutsuttaville osallistujat neuvoivat laittamaan mukaan kertomuksen aiemman ryhmän sisällöstä

Niin siihen vois just laittaa semmosen houkutuskirjeen, et mitä kaikkee edellinen ryhmä on tehny, et ollaan käyty keilaamassa ja muuta. ettei ne luule et se on jotain jäykkää.

Käytiin keilaamassa, mutta asiaakin oli.

Niin ja sitten et miten siinä saatiin hyvää tietoa myös. sellasiin noihin elämänasioihin. Et vaik oli hauskaakin ,mut välil tuli asiaakin.

Sisältö sai myös osakseen kritiikkiä. Turhaksi kerraksi koettiin onnellisuudesta puhe sen pitkästä kestosta johtuen.

*Onnellisuuden puhe kun kesti kaksi tuntia (tunti olisi riittänyt).
pajakäynnit,
Tapahtumapäivä 11.5, tuli huono olo jatkuvassa auringossa.*

Ryhmän keskeyttänyttä osallistuminen ei houkutellut

on turha herätä aamulla keilaamaan, jos voi keilata kun huvittaa.

Vastaajista yksi oli sitä mieltä, että

ei ollut turhia ryhmäkertoja.

Ryhmän keskeyttänyt ei kokenut ryhmää itselleen hyödylliseksi sen sisällön vuoksi.

Suurin osa turhaa minulle. Odotin enemmän asiaa, eikä virkistyspäiviä.

Ryhmän sisältöön hän kuitenkin ei ollut vaikuttanut eikä halunnut vaikuttaa enemmän. Hänelle ei tullut mieleen sellaisia aihealueita, joita olisi kaivannut sisällöksi. Kokemus omista vaikutusmahdollisuuksista ryhmän sisältöön jakautui. Osa koki että oli saanut vaikuttaa

Suunniteltiin yhdessä toimintaa ja oli ok.

Yksi vastaajista koki, ettei saanut vaikuttaa, vaan *olisi halunnut enemmän liikuntaa.*

Kaksi vastaajaa jätti kohdan tyhjäksi. Yksi vastasi *ettei halunnut vaikuttaa.*

Ryhmä koettiin sisällöltään monipuoliseksi. Ryhmän sisältö suunniteltiin ryhmäläisten kanssa käydyn keskustelun pohjalta. Keskustelussa kartoitettiin osallistujien toiveita sekä heidän itsensä kokemuksia elämän solmukohdista, joihin apua tarvitaan. Osallistujien pääasiallisen tulon muodostuessa toimeentulotuesta, on luontevaa, että vahvasti nousi esille talous ja velkaantuminen. Yksi osallistujista ei kokenut ryhmää itselleen tarpeelliseksi, hän jättäytyi puolivälin vaiheilla pois.

Aineiston analyysin tuloksena kävi ilmi että, aikuissosiaalityön ryhmätoiminnalla löytyi näille osallistujille tarvittavaa sisällöllistä tietoa sekä tukea aktivoitumisprosessin käynnistämiseksi. Ryhmän alkaessa näyttäytynyt asiakkaiden mainitsema saamattomuus väheni. Saamattomuus näyttäytyi asioiden hoitamattomuutena ja yleisenä yhteiskunnan toimintaan osallistumisen vähäisyytenä. Selvittämättömät asiat saattavat näyttäytyä niin suurena möykkynä, ettei niihin ole mielekästä koskea, joten esimerkiksi velkojen määrästä ei ehkä ole tietoa. Kokonaisuuden selvittämisen jälkeen ongelma saattaa tuntuakin hallittavan kokoiselta. Tässä opinnäytetyössä saatiin palaute yhdeltä toiminnan keskeyttäneeltä. Hänen palautteensa oli lyhennettynä se, että ryhmä oli hyvä ja rento, mutta ei vastannut hänen tarpeisiinsa. Hän ei kuitenkaan mitenkään tuonut esiin toiveita sisältöön.

5.3 ”Potkua löytyi”

Ryhmän alkaessa kukaan asiakkaista ei ollut osallisena aktivointitoimenpiteessä tai hakeutuminen sellaiseen ei ollut vireillä. Jokainen vastaaja lukeutui pitkäaikaistyöttömäksi. Ryhmän aikana osallistumiskynnys vastaajien joukossa oli laskenut ja halu osallistua kasvanut. Liikkeellelähtö helpottui ja seuraavan askeleen ottaminen kävi ryhmän myötä helpommaksi. Tuloksissa ryhmään osallistumisella oli nähtävissä selkeä positiivinen merkitys asiakkaille. Ryhmän aikana oli huomattavissa päivärytmin löytyminen ja säännöllisiin lähtöihin tottuminen.

Alun tutustumisen jälkeen ryhmässä muodostui selkeästi parit tai pienryhmät esimerkiksi siirtymien aikana. Syrjintää ei kuitenkaan näyttänyt olevan ja esimerkiksi ruoanlaiton tapahtuessa ryhmissä ryhmät toimivat yhteisvastuullisesti toisistaan ja yhteisestä panoksesta huolehtien. Ohjaajan näkökulmasta ryhmän edetessä oli havaittavissa selkeä työkyvön paraneminen. Alkutapaamisilla oli kertoja, jolloin oli havaittavissa päihteidenkäytön häiritseviä seurauksia. Keskustelun jälkeen tämä poistui.

Ryhmän vaikutuksesta voi kertoa myös se, että vapaille työmarkkinoille työllistyi kaksi osallistujaa. Toinen työllistyi viimeisen ryhmäviikon alkaessa ja toinen runsaan kuukauden kuluttua.

Ryhmän loppuun käyneet kokivat ryhmätoiminnan järjestämisen tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Pitkäaikaistyöttömyydessä tottuu työttömyyteen, jolloin aloittaminen tai uuteen siirtyminen voi olla haasteellista. Kolmen kuukauden säännöllisellä osallistumisella totuttiin kotoa lähtemiseen ja lopulta se olikin luontevaa.

Kuukausi ryhmän päätyttyä kaikilla, jotka eivät olleet työllistyneet oli joko alkanut osallistuminen aktivointitoimenpiteeseen tai solmittu suunnitelma sen käynnistymiseksi.

Osallistujat olivat ryhmän aikana motivoituneet työvoiman palvelukeskuksen asiakkuudessa tapahtuvaan työpajatoimintaan. Joillakin pajatoiminta alkoikin heti ryhmätoiminnan päätyttyä ilman odottelu-aikaa. Koska osalta oli aiemmin evätty työvoiman palvelukeskuksen asiakkuus, koettiin pääsy Etypin asiakkuuteen positiivisena asiana vastauksissa.

On kämpän saanti onnistumaisillaan ja jatkotoiminta alkaa tän ryhmän jälkeen, tekemistä riittää.

Säännöllinen aikataulun mukainen toiminta näkyi myös päihteidenkäyttöä säännöstelevänä elementtinä.

Ois jotain tekemistä, ei ainakaan tuu aina ensimmäisenä mieleen, et vois käydä ostaa pari aamukaljaa. Niin ja paljon asioita on saanu hoidettua.

Vanhojen hoitamattomien asioiden hoitaminen käynnistyi vilkkaasti. Osan kohdalla se tarkoitti talous- ja velkaneuvonnan asiakkuutta vanhojen velkojen selvittämiseksi. Uutta puhtia saivat myös kahdella osallistujalla asuntoasiat.

Niin ja ei niit ois tullu hoidettuu jois ei ois vähän niin kun pakotettu, tai vähän silleen tarvii johonkin sitoutuu ja kiinnekohtaa.

Saanut hoidettua tärkeitä asioista esim. velkaneuvonta ja aika Ety-piin.

Osallistujat kokivat mainitsemansa saamattomuuden karisseen ryhmän aikana. Asiakkaan kokemuksen mukaan ryhmä oli kehittänyt myös aloitteellisuutta

Tää on semmonen ryhmä just, et tätä pitää potkii perseelle, et mihinkään lähtee. Ei enää varmaan tarvii, mut aluks.

Alkuvaiheessa se oli vähän sitä. Oli vähän aikaansaamatonta.

Nythän nääkin kerrat menee ihan luonnollisesti, on tottunu jossain käymään niin siellä tulee käytyä.

Pääsin töihin

Asiat käynnistyivät osittain ryhmästä saadun tiedon ja osittain tuen ja ohjauksen ansiosta. Osa kertoi, ettei asioita olisi saanut hoidettua ilman pientä pakotetta. Keskustelussa osallistujat kuvailivatkin olleensa alussa *saamattomia, joita pitää potkia perseelle*. Asiakkaiden säännöllisen päivärytmin saavuttamisen voidaan olettaa helpottaneen motivaation syntyä jatkosuunnitelmille ja niihin sitoutumiselle. Viimeisellä tapaamisella oli selvästi aistittavissa osallistujien ylpeys ryhmän loppuun käymisestä.

Onnistuminen rohkaisee ottamaan seuraavan askeleen. Työstä saadut onnistumisenkokemukset näkyvät minäkuvassa positiivisena ja vaikuttavat muun muassa asenteisiin kouluttautumista kohtaan. Tämän vuoksi ohjaajien antama palaute on tärkeää ja erityisen merkittävää on korjaavan palautteen antaminen kannustavasti. Pitkäaikaistyöttömillä on usein pitkä epäonnistumisten sarja ja kokemus osaamattomuudesta sekä kelpaamattomuudesta. Raskaan jatkumon katkaisemiseksi tärkeää on huomioida kunkin oppimistyylin huomioiva ohjaus sekä rakentavasti annettu palaute (Kohonen 2007, 156–161.)

5.4 ”Oma työntekijä, säännöllinen toiminta ja lisäraha”

Ryhmään osallistumisen vapaaehtoisuuden vuoksi minua alkoi kiinnostaa, mikä oli saanut kunkin asiakkaan ilmoittautumaan mukaan. Vaikka tämä ei ollut alkuperäinen tutkimuskysymys, käsittelen myös vastauksista esiin nousseet ryhmään ilmoittautumisen motivaation lähteet. Tutkimuksesta nousivat selvästi esille lähteet, jotka tässä on jaoteltu sisäisen tai ulkoisen palkkion ryhmiin.

Pakotteita pidetään yleisesti huonoina motivointikeinoina ja kaikkia ei pystytä motivoimaan ja sitouttamaan edes Potkua elämään ryhmän kaltaiseen toimintaan. Pitkäaikaistyöttömien joukko on moninainen, eikä kaikkia työllistämiseen ja aktivointiin tähtääviä toimia voi kohdentaa samalla tavalla kaikkiin työttömiin. (Raunio 2006, 84- 85). Osallistujaryhmän vastauksista nousi voimakkaasti esille sosiaalipalvelukeskuksen oman työntekijän merkitys ryhmään osallistumista koskevan ratkaisun syntymisessä. Osallistumispäätökseen osa mainitsi myös vaikuttaneen ryhmästä saatavan taloudellisen lisätuen.

Myös sosiaaliset suhteet nimettiin satunnaisesti osallistumaan motivoivaksi. Osalla se mainittiin ennako-odotuksina ja osalla loppupalautteessa.

Osallistumisesta saatava taloudellinen lisätuki koettiin kahdessa vastauksessa hyväksi motivaation lähteeksi.

säännöllinen toiminta ja lisäraha.

syryäytymisen ehkäisy ja lisäedut, jotka ovat tähän tarkoitukseen erittäin hyvät.

Motivaatio on muuttuva olotila, joten oikeaan osuneella ajoituksellakin voi olla merkitystä

Se osui kohalleen, kun halus jotain alkaa tekemään ja Potkua elämään osui just ajallisesti kohalleen.

Päivärytmi ja sosiaalisuus näkyivät odotuksina ryhmän alkaessa:

-vaihtelevaa toimintaa

-tottuu päivän menoihin ja pitää jaksaa tehdä jotain

-hauskaa yhdessäoloa ja rytmiä viikko-ohjelmaan

Tutkittaessa sisäisen ja ulkoisen palkkion osuutta motivaation lähteenä osallistumispäätökselle tulos oli selkeä. Ulkoisen palkkion merkitystä korostavien vastausten osuus oli suurempi kuin sisäisen. Merkillepantavaa oli sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan antaman ohjauksen ja tuen merkitys sille, että asiakas päätti osallistua ryhmätoimintaan. Suurimpana ryhmään lähtemiseen vaikuttavana tekijänä näkyi (5/9)sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja, eli oma sosiaalipalvelutoimiston työntekijä. Taloudellinen lisätuki mainittiin kahdessa, eli kokonaisuutena seitsemän vastaajan osallistuminen alkuvaiheessaan perustui ulkopuoliseen palkkioon. Etukäteisodotuksista nousi sisäisen palkkion ryhmään kuuluvia vastauksia kolme kuten säännöllinen tekeminen. Vastauksissa on kuitenkin limittäisyyttä sikäli, että vastauksena suoraan kysymykseen mikä sai osallistumaan, oli sosiaalityöntekijä, mutta odotuksina ryhmälle oli kuitenkin samassa lomakkeessa vaihteleva toiminta. Kokemukset ryhmän toiminnasta ja sisällöstä antavat kuitenkin ymmärtää että ryhmän aikana painopiste on muuttunut. On siis mahdollista että alussa motivaatio syntyy ulkoisesta palkkiosta ja muuttuu ryhmän kuluessa sisäisen palkkion ryhmään kuluvaksi.

Itse asiassa sisältö koettiin niin onnistuneeksi että seuraavan ryhmän osallistujille esitettiin markkinointikeinoksi edellisen ryhmän kokemuksia

Niin siihen vois just laittaa semmosen houkutuskirjeen, et mitä kaikkee edellinen ryhmä on tehny, et ollaan käyty keilaamassa ja muuta. ettei ne luule et se on jotain jäykkää. Kaikkihan luulee aluks et se on jotain jäykkää. Niin ja sitten et miten siinä saatiin hyvää tietoa myös, sellasiin noihin elämänasioihin. Et vaik oli hauskaakin, mut välil tuli asiaakin.

Niin ettei ne luule et istutaan 8 tuntii jossain kopissa ja puhutaan.

Kaikkihan luulee aluks et se on vaan puhumista ja paikallaan olemista.

Ja moni luulee et nää on just niitä kursseja kun on ollu tuolla työväilyksessä. Semmosia, siell tiputanssia tansitaan.

Pääosin ryhmään osallistuneet kokivat ryhmätoiminnan oikeaan osuneeksi itselleen. Ryhmästä saatiin tietoa ja tukea asioiden eteenpäin viemiseksi. Ryhmäläisiltä kartoitettiin etukäteen toiveita ja tarpeita ja näin mahdollistui motivaation luojana usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Koska osallistujat elävät pääasi-

assa toimeentulotuen turvin, oli etukäteisoletuksena, että osallistumiskorvaus toimisi hyvänä kannusteena. Kuten Kohonen 2007 osoittaa kannusteen tulee puhutella asiakasta toimiakseen kannusteena. Kyselyssä kahdella vastaajalla oli kannustimena osallistumisen aloittamiseen toiminut saatava taloudellinen lisätuki.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Potkua Elämäänryhmän tavoitteena oli löytää asiakkaalle sisältöä tai uutta toimintatapaa ryhmän ja sen antaman tuen avulla. Tuloksissa oli ryhmään osallistumisella nähtävissä selkeä positiivinen merkitys asiakkaille. Ryhmän kesto, kolme kuukautta vaikutti osallistujille riittävältä. Ryhmän edetessä osallistumisen edut ja positiiviset kokemukset selkiytyivät vastaajille. Osa oli sitä mieltä, että mikäli ryhmä alkaisi seuraavalla viikolla, sitoutuminen toimintaan olisi vielä tiiviimpää, poissaoloja ei olisi lainkaan. Liikkeellelähtö helpottui osallistumisen myötä ja seuraavan askeleen ottaminen kävi helpommaksi.

Osallistujien sosiaalinen toimintakyky parani. Ryhmän aikana oli huomattavissa päivärytmin löytyminen ja säännöllisiin lähtöihin tottuminen. Alun tutustumisen jälkeen ryhmässä muodostui selkeästi parit tai ryhmät esimerkiksi siirtymien ajaksi. Syrjintää ei näyttänyt olevan. Ohjaajan näkökulmasta ryhmän edetessä oli havaittavissa selkeä työkyvön paraneminen.

Osallistujat kokivat miltei poikkeuksetta ryhmätoiminnan sisällöltään monipuoliseksi ja mielenkiintoiseksi. Osallistujat kuvasivat olleensa saamattomia. Saamattomuus näyttäytyi asioiden hoitamattomuutena ja yleisenä yhteiskunnan toimintaan osallistumisen vähäisyytenä. Aikuissosiaalityön ryhmätoiminnalla löytyi näille osallistujille tarvittavaa sisällöllistä tietoa sekä tukea aktivoitumisprosessin käynnistämiseksi. Ryhmän alkaessa näkynyt asiakkaiden mainitsema saamattomuus väheni. Ryhmän aikana osallistumiskynnys oli vastaajien joukossa laskenut ja halu osallistua kasvanut. Osallistujat alkoivat hyödyntää resurssejaan.

Sosiaalityötä määrittävät arvot ja tavoitteet. Aikuissosiaalityön keskiössä on usein pitkäaikaistyötön asiakas jonka oikeuksia ja velvollisuuksia lait ja asetukset säätelevät. Aikuissosiaalityössä tulee muistaa myös nähdä asiakas, ei pelkkää työttömyyttä. Työntekijän tulee asiakastyössä myös muistaa tarkoin harkita tavoitteiden kokoa ja suuntaa. Monesti sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen olisi asiakkaan tilanteeseen tärkeämpi kuin suoranainen työllistymistavoite.

Usein, mitä vaikeammassa tilanteessa asiakas on, mitä lähempänä syrjäytymistä hän on, sitä vaikeampaa asiakkaan motivointi on mihinkään aktivointitoimintoihin osallistumiseksi.

Asiakkaan sosiaalinen toimintaympäristö ja -kyky saattaa olla kaventunut. Opinnäytetyö nosti pohdittavaksi monia seikkoja. Itsemääräämisoikeus ja asiakkaan osallisuus ovat sosiaalityön arvoja. Toisaalta työntekijän on muistettava ja tiedostettava lain ja asetusten säädökset sekä työskentelyorganisaation vaatimukset. Kuinka kohtaavat sanktioiden tukemana aktivointitoiminnassa asiakkaan itsemääräämisoikeus ja yhteiskunnan antamien tehtävien toteuttaminen annettujen reunaehtojen puitteissa? Kuinka työntekijä onnistuu yhdistämään nämä? Työntekijän on tärkeää löytää ja kehittää työskentelytapa, jossa yhdistyvät niin asiakkaan etu, työyhteisön arvot ja toimintakulttuuri sekä tavoitteet kuin omat arvotkin. Sosiaalityön periaatteiden mukaisesti ajatuksen tulisi aina olla heikomman puolella. Mikäli työntekijä joutuu toimimaan vastoin omia arvojaan, kuormittaa työskentely henkisesti ja tuottaa jatkuessaan helposti kyynisyyttä.

Mikäli asiakkaan tilanne kaipaa muutosta, tulisi sen tapahtua jakamalla lisätietoa vaihtoehtoisista toimintatavoista ja eri toimintojen vaikutuksesta, jotta asiakas tiedostaisi muutoksen hyödyn ja näkisi muutoksen tavoittelemisen arvoiseksi. Näkemystä asiakkaan vaikeasta tilanteesta johtuvaan päätöksentekokyvyn puutteellisuuteen voidaan ja tulee muistaa tarkastella kriittisesti. Vaatimusten viidakossa työntekijältä edellytetään jatkuvaa pohdintaa, ympäristön kanssa avointa keskustelua ja avointa mieltä. Voidaanko toimeentulotuen alentamista, mikäli asiakas ei saavu paikalle, pitää itsemääräämisoikeuden rajoittamisena?

Suomalaisessa yhteiskunnassa työnarvostus painottuu voimakkaasti. Ihmisarvo, itsetunto ja minäkuva saatetaan muodostaa pitkästi työn ja ammatin ympärille. Mitä tapahtuu, kun sitä ei ole? Kuinka suuren osan itsestään ihminen menettää? Kokonaisuuden huomioivan ihmiskäsityksen mukaisesti yhteiskunnan toivoisi tarjoavan tukea ja apua monella elämän osa-alueella, voimistaakseen ihmisen toimintakykyisyyttä, elämänhallintaa ja osallisuutta yhteiskuntaan. Näenkin tärkeäksi Savukosken & Kauramäen (2008, 126) kaipaaman sosiaalisen

kuntoutuksen laajentumisen aina vapaa-aikaan, opiskeluun, työhön, asumiseen ja sosiaalisiin suhteisiin asti.

Tutkimuksesta nousi esille oman työntekijän ja taloudellisen lisätuen merkitys osallistumisratkaisun syntymiselle. Kuitenkin kaksi kolmesta ei tarttunut tarjoukseen osallistua, eikä työntekijän motivointi tuottanut tulosta. Kun pohdimme sosiaalitoimen asiakkaita, työllistyminen ei voi olla ainoa ja jokaisen kohdalla ensisijainen tavoite. Sosiaalityön kannalta lähestymme asiaa laajemmin, hyvinvoinnin näkökulmasta Pakote nähdään huonona motivointikeinona ja se saattaa joskus jopa aiheuttaa käänteisen vaikutuksen (Karjalainen & Moisio 2010, 119–123.). Tiedämme että yleinen hyvinvointi paranee työllistymisen tai muuhun säännölliseen toimintaan osallistumisen myötä. Kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus ja yhteistoiminta vaikuttavat edistävästi terveyteen ja tuottavat hyvinvointia. (Hyväri & Nylund 2010, 29.) Ryhmän aikana osallistumiskynnys oli vastaajien joukossa laskenut ja halu osallistua kasvanut. Kyselyjen perustella osallistujista useilla oli ollut sekava päivärytmi ja eriasteiset päihdeongelmat osana arkea. Säännöllinen päivärytmi oli ryhmän päättyessä yleistynyt osallistujien joukossa. Säännöllisyyden jatkumista ei kuitenkaan ole mahdollista seurata tämän tutkimuksen puitteissa. Säännöllisen päihteettömän vuorovaikutuksen toteutuminen ryhmän sisällä oli huomionarvoinen tulos.

Mistä sitten löytää toimivat motivointikeinot heille, joilla ei ole varsinaista estettä osallistumiselle, mutta osallistuminen ei kiinnosta? Työmarkkinatuen karenssi menettää merkityksensä, mikäli asiakas on toimeentulotuen saaja. Asiakkaan tuloissa ei tällöin tapahdu muutosta. Toimeentulotuen perusosan alentamista käytetään harvoin, ettei asiakkaan ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukainen välttämätön toimeentulo vaarannu. Käytetäänkö sitä liiankin vähän? Voisiko kuitenkin olla niin, että vaikka osallistumisratkaisu syntyykin pakon edestä, voisiko kokemus ryhmästä ja taloudellinen tuki toimia motiivina ryhmän loppuun käymiselle, jolloin asiakkaalla olisi aikaa tottua muutokseen, osallistumiseen ja havaita sen positiiviset vaikutukset. Toiminnan tulee tällöin olla riittävän pitkäkestoista ja säännöllistä. Asiakkaille tarvitaan myös sopivan tasoisia ja mielekkäitä kohteita osallistua, joka ehkä motivoisi itsessään ilman sanktioajattelua.

Jokaisen tulee kykyjensä mukaan vastata omasta elatuksestaan. Ihmisen omaa vastuuta ei tule unohtaa tai ohittaa mutta sen tulee olla suhteessa hänen käytettävissään oleviin resursseihin ja vastuun kantamiseen tulee saada tukea. Asiakas kokee onnistumisenkokemuksia ja hallinnantunnetta mikäli hänen omat voimavaransa hyödynnetään maksimaalisesti turvallisessa ilmapiirissä. Tämä puolestaan rohkaisee ottamaan seuraavan askeleen. Asiakkaiden saavuttaessa säännöllisen päivärytmin helpottui motivoituminen jatkosuunnitelmille ja niihin sitoutumiselle. Onnistuminen rohkaisee ottamaan seuraavan askeleen. Työstä saadut onnistumisenkokemukset näkyvät minäkuvassa positiivisena. (Kohonen 2007, 160–161.)

Tuusan mukaan kunnat ovat kokeneet kuntouttavan työtoiminnan merkitykseltään myönteiseksi asiakkaan syrjäytymisen ehkäisyn ja sosiaalisen osallisuuden lisäämisen näkökulmasta. Osallistuneiden elämänrytmin nähtiin normalisoituneen, päihteidenkäytön olleen paremmin hallinnassa ja elämän yleisen mielekkyyden lisääntyneen. Kuntouttava työtoiminta on kuitenkin koskenut vain kymmenesosaa sen kohderyhmästä (Tuusa 2005, 23.)

Osallistujat kokivat ryhmätoiminnan hyväksi ja tarpeelliseksi. Tarve kuulua yhteisöön on useimmilla ihmisillä luontaista. Sen lisäksi yhteiskunnassa eläminen perustuu yhteisöön kuulumiseen. Säännöllisen vuorovaikutuksen katsotaankin lisäävän hyvinvointia. (Hyväri & Nylund 2010, 29–33.) Yleisestä hyvinvoinnin lisääntymisestä kielivät säännöllinen osallistuminen, päihteiden käytön väheneminen sekä tavoitteellinen toiminta. Suomalaisessa yhteiskunnassa elämäntapa suosii paljolti yksilöllisyyttä ja yksinpärjäämistä. Omien luontaisten verkostojen käyttäminen, perheeseen tai sukuun tukeutuminen on vähäisempää, osalla verkostoa ei myöskään ole. Yhteiskunta pyrkii järjestämään palveluja asiakkaiden tarpeiden pohjalta. Tästä näkökulmasta kyseisenkaltaiselle ryhmätoiminnalle on selkeä tarve.

Osa esitti työttömyyden perusteeksi lamaa. Elinkeinoelämän taloustilanne talvella 2010 oli yleisesti ottaen hyvä, ja vapaita työpaikkoja oli työvoimahallinnossa tarjolla. Ajatukset olivat myös melko ehdottomia ja yksipuolisia. Esimerkiksi

oppisopimuspaikan löytäminen nähtiin ainoana kiinnostavana vaihtoehtona koska siitä saa palkkaa jo koulutusajalta. Kouluttautuminen ei houkutellut vaikka tulotaso ei senhetkisestä olisi pudonnut opiskelujenkaan aikana. Olisiko niin että he olivat tottuneet elämään niukalla toimeentulotuella eivätkä nähneet tarpeelliseksi tai mahdolliseksi panostaa tilanteen eteenpäin viemiseksi joko omien kykyjen tai muun syyn johdosta?

Ryhmätoiminnan keskeyttäneen kohdalla tavoitteiden asettaminen on näyttänyt haasteelliselta joka minulle on tuonut mielikuvan mielenkiinnon puutteesta. Se saattaa kertoa myös siitä, että hänen nimeämänsä tavoitteet ovat enemmän syntyneet vastauksena ulkoapäin tuotettuihin odotuksiin. Tavoitteet tulee olla sopivasti asetetut ja henkilökohtaiset. Hänen kohdallaan kuitenkin näyttäisi siltä, ettei sopivaa motivaation lähdeä ole löytynyt. Valitettavasti näyttää siltä, ettei hänen psykologinen aikaperspektiivinsä ole senkaltainen, että motivaatio toiminnan tasolle siirtymiseksi ja tavoitteeseen pääsemiseksi olisi löydetty (vielä). Aikaperspektiivin ollessa tulevaisuuteen suuntautunut, henkilö voi kieltäytyä monesta ja kykenee odottamaan pitkän aikavälin tulosta. Toisaalta menneisyyteen suuntautunut ei toimi, koska ei koe muutosta tarpeelliseksi.

Potkua elämään ryhmän prosessissa, koska on kyse ihmisistä, on myös monta muuttujaa, joita voi olla vaikea etukäteen tietää tai niihin vaikuttaa. Ryhmätoiminta ei luonteensa mukaisesti pysty vastaamaan kaikkien tarpeisiin tai huomiomaan kaikkia yksilöllisiä eroja muun muassa osallistujien sosiaalisuuteen liittyen. Yhtäältä osallistujat kokevat olonsa turvallisemmaksi ja helpoksi, mikäli osallistujilla on samankaltainen tilanne ja yhdistäviä tekijöitä. Toisaalta on hädelmällistä, että ryhmässä on hieman erivaiheessa olevia asiakkaita, jolloin ryhmän eteenpäin vievä voima pääsee näyttäytymään. Asiakkaalle asetetaan vaatimuksia ja velvollisuuksia, hänen oletetaan osallistuvan säännöllisesti ryhmätoimintaan. On hyvä muistaa, että ryhmätoimintaan osallistunutta asiakasta kohden työntekijän toiminta on ollut moninkertaista ryhmään osallistumattomiin verrattuna. Ryhmään kuulumatonta asiakasta tavataan määrällisesti vain murtoosa tästä. Eli voidaan ajatella, että ainakin tiettyyn rajaan asti ja osaa asiakkaita koskien asiakkaan osallistuminen ja työntekijän panostus ovat suhteessa toisiinsa. Yksittäisillä tapaamisilla on harvoin saavutettavissa tuloksia vaikeim-

massa tilanteessa olevien kohdalla, vaikka tapaamiset toteutuisivat kerran kuukaudessa. Tiheisiin tapaamisiin ei yksittäisen asiakkaan kohdalla ole mahdollisuutta asiakasmäärien vuoksi.

Se, että osallistumiskorvaus nousi esiin vain kahdella vastaajalla saattaa kertoa siitä, ettei kymmenen euron korvausta osallistumispäivästä pidetty kooltaan merkittävänä. Mikäli osallistumiskorvauksen suhteuttaa toimeentulotuen perusosaan näkisin, että kyse on merkittävästä summasta. Osittain se saattaa myös liittyä yleiseen ajatukseen vastausten rehellisyydestä laadullisessa tutkimuksessa. Vastaajat voivat vastata sensuuntaisesti millaisia vastauksia olettavat heiltä haluttavan kuulla. Vaikutusmahdollisuus ryhmän sisältöön ja osallistumiskorvaus saattoivat kuitenkin toimia kannustimena ryhmän loppuun käymiselle. Tätä vaihtoehtoa tukee se, että jokaisen kuukauden lähetessä loppuaan oli yleisen ja keskittyneen selvittelyn kohteena tilille tulevien korvausten ajankohta.

Yhteistyö on ollut vastavuoroista. Päätoimijana ja vastuunkantajana ryhmätoiminnassa olleen sosiaalipalvelutoimiston sosiaaliohjaajat ovat jakaneet tietoaan ja muun muassa järjestäneet aikatauluun tilaa palautteenkeruulle. Yhteenvedon kyselyn vastauksista luovutin ryhmästä laadittavan loppuraportin kirjoittamista varten kyseisen sosiaalipalvelutoimiston käyttöön. Ryhmä on aina ryhmätoimintaa, eikä siinä kaikkia palvelemaan yksilöllisyyteen ole mahdollisuutta. Voin toivoa, että keskeytetystäkin ryhmätoiminnasta olisi osallistujia saanut jonkun tiedon jyvän tai asenteen kipinän, joka ehkä jonakin päivänä alkaa kasvaa ja tuottaa tulosta. Ehkä olemme saaneet asiakasta tiedostamaan itseään, jotta itsetuntemuksen prosessi käynnistyisi, vaikka alitajunnassa. Ryhmätoiminnan lisäksi tarvitaan edelleen asiakkaan yksilöllistä kohtaamista.

6.1 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta tarkasteltaessa mietitään muun muassa onko tutkimus tutkinut sitä mitä on luvattu sekä toistettavuuden käsitettä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133). Tämän tutkimuksen aineisto antoi vastauksen tutkimuskysymyksin. Osallistujat vastasivat 'siihen mitä kysyttiin'. Osaan kysymyksistä

kaikki eivät vastanneet. Keskustelun perusteella kaikkia toimintoja ei muistettu, tai niistä ei ollut esittää erityistä mielipidettä. Osaan kysymyksistä tuli kattavampi vastaus keskustelusta. Keskustelusta myös välittyi luotettavampi kuva, koska he vastasivat omaan elämään liittyvin kerronnallisista vastauksin. Vilkan (2005, 159) mukaan laadullisella tutkimusmenetelmällä tehtyä tutkimusta ei ainutkertaisuutensa vuoksi voi toistaa sellaisenaan. Tässäkin tapauksessa ryhmän sisäinen dynamiikka ja osallistujat persoonana vaikuttivat esimerkiksi tekemällä valintoja ja tutkimuksen toteuttaminen jollekin toiselle ryhmälle saattaisi antaa aivan erilaiset vastaukset.

Puolueettomuusnäkökulma tulee tiedostaa. Tuomen ja Sarajärven (2002, 133) mukaan sellaiset tekijät kuten tutkijan sukupuoli, ikä ja virka-asema saattavat vaikuttaa siihen kuinka tutkija kuulee. Tässä tapauksessa tutkin asiakkaiden kokemuksia ryhmätoiminnasta, jota itse olen työntekijän ominaisuudessa ollut yhtenä osallistujana järjestämässä. Tämän seikan koin selkeästi riskinä ja osin pelottavanakin opinnäytetyön aiheita valitessa. Toisaalta asiakkaiden lähestyminen oli huomattavasti helpompaa ja uskon että helppous oli molemminpuolista. Asiakkaiden kohtaaminen ryhmätilanteissa auttoi myös tulosten tulkinnassa. Minulle on muodostunut kuva, jonka mukaan asiakkaat luottavat työntekijään tavattuaan tämän henkilökohtaisesti. Voi myös olla, että asiakas ei tilanteessa rehellisesti uskalla sanoa mielipidettään, koska työntekijällä on valtaa vaikuttaa asiakasta koskeviin päätöksiin. Tähän voi vaikuttaa perustelemalla kysymyksiään. Työntekijän tulee myös tiedostaa valtansa ja sen käyttö.

Luotettavuuden vuoksi halusin palautteen kaikilta osallistujilta. Jälkeenpäin voin miettiä olisiko teemahaastattelun avulla saatu kaikkien laajempi vastausten taso ja syvyys. Toisaalta kokemattomuuteni haastattelijana olisi saattanut estää haastattelun mahdollistamaa hyötyä realisoitumasta. Olen pyrkinyt kuvaamaan tarkasti tutkimuksen toteutuksen ja opinnäytetyön eri vaiheita, mikä on osa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 227).

Kysymykset on kyselyssä esitetty jokaiselle samassa muodossa, joten yksittäisten haastattelujen mahdollista eroa kysymyksenasettelussa ei esiinny. Mielipiteiden luotettavuus voidaan aina katsoa kyseenalaiseksi. Kysymykset oli luotu

senkaltaisiksi, ettei niissä ole oikeaa tai väärää vastausta. Myös kyselyyn vastaaminen nimettömänä lisää luotettavuutta, silloin mielestäni kyetään ehkäisemään se että vastaaja miettii mitä hänen oletettaisiin vastaavan. Nimettömyyttä puoltaa myös tutkimuseettinen näkökulma yksityisyydensuojasta (Kuula 2006, 15). Toisaalta henkilö ei ehkä ole pohtinut kyseistä asiaa lainkaan ja saman tien vastattaessa vastaus voi poiketa paljonkin verrattuna tilanteeseen, jossa on harkinta-aikaa. Perinteisesti kyselylomakkeen tarkoituksiksi katsotaan tiedon saanti laajalta joukolta. Tässä tapauksessa vastaisten määrä on yhdeksän kappaletta, jota ei voida pitää suurena.

Kerroin osallistujille vastaamisen vapaaehtoisuuden ja toistin vielä kyselylomakkeessa. Samoin kerroin mihin tarkoitukseen tietoja kerätään, eli jatkoryhmien suunnittelun pohjaksi ja ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön. Voitaisiin ehkä pohtia, kuinka vapaaehtoista se oli koska vastaustilanne oli sisäänrakennettuna ryhmäpäivään. Vastauksesta tai vastaamattomuudesta ei kuitenkaan kenellekään ollut seuraamuksia. Vastaajille kerrottiin että myös vastaamatta voi jättää. Keskustelun jälkeen oma näkemykseni on että vastaajat osallistuivat mielellään. Omista kokemuksista oli ilmeisen mukava keskustella ja kokea vaikutusmahdollisuus ohjaajien avuksi sekä tulevien ryhmien muokkaamiseksi.

Kyselytutkimuksen heikkoutena pidetään useimmin pinnallista aineistoa, niitä pidetään myös teoreettisesti vaatimattomina. On myös sanottava ettei voida tietää kuinka rehellisesti tai tosissaan kyselyihin vastataan. (Hirsjärvi ym. 2000, 182.) Keskustelusta saatava hyöty olisi hyödynnetty paremmin, mikäli kyselyiden vastauksiin olisi ollut aikaa tutustua ennen keskustelua. Toinen heikkous oli siinä, ettei vastaajille jäänyt paljonkaan aikaa miettiä vastauksiaan. Uskon silti saman tien kerättävien kyselyjen olevan onnistunut valinta, koska jos kyselyt olisi annettu kotiin täytettäväksi, olisi osallistumisaktiivisuus saattanut heiketä huomattavasti. Keskustelussa osallistujat kuitenkin kommentoivat laajemmin asioita, kuin kyselyssä. Jälkeenpäin ajatellen kysely olisi voinut olla pienimuotoisempi ja keskustelulle olisi voinut suunnitella suuremman painoarvon. Vastaukset on käsitelty luottamuksellisesti ja lupauksen mukaisesti tuhoaan.

Espoon kaupungin tutkimuslupia käsittelevältä taholta sain vastauksen, ettei työ tarvitse tutkimuslupaa vaan katsotaan enemmänkin oman työn kehittämiseksi.

Eettisyyttä voidaan pohtia kaikessa työtoiminnassa ja – vaiheissa, yhtä hyvin siinä mitä jätän tekemättä. Esimerkiksi opinnäytetyön nimessä esiintyvän määrään pitkäaikaistyötön käyttöä pohdin, koska tarkoitus ei ole leimata asiakkaita. Tarkoitukseni on kohdata asiakas kokonaisuutena, historiansa, ympäristönsä, kokemuksiensa ja ominaisuuksiensa tuloksena, ei vain työttömänä.

Työskentelyyn sosiaalipalveluissakin vaikuttaa työntekijän omaksuma ihmiskuva. Toimistomme asiakkaista toinen keskeytti, toinen kävi ryhmän loppuun. Olen pohtinut miten tämä on vaikuttanut suhtautumiseeni asiakasta kohtaan. Olen äärettömän ylpeä ja iloinen siitä että toinen asiakkaista löysi itsestään voimia ja halua sitoutua toimintaan ja tämän jälkeen hoiti roikkuneet asiat kuntoon ja vieläpä työllistyi. Huomaan etten pidä siitä kun kyvyt ja taidot jätetään tyystin hyödyntämättä. Keskeyttäneen kanssa olen kuitenkin jatkanut yhteistyötä ja työskentely jatkuu tavoitteena herättää nuoren itsenäistymispyrkimys sekä löytää hänelle sopiva polku. Ihmisarvoa ei tule mitata työllä tai muulla suorittamisella. Ihmisestä tulee kuitenkin aina pyrkiä löytämään hänen omat vahvuutensa ja uskoa hänen kykyihinsä hyvään. Toimintani taustalla on näkemykseni ja uskoni siihen että osallistumalla yhteiskunnan toimintaan omien kykyjen mukaan, henkilön yleinen hyvinvointi paranee ja samalla hän jakaa omaa hyvinvointiaan ympäristöönsä. En ole kokenut joutuneeni työskentelemään arvojeni vastaisesti. Ajoittain tuskastun siihen, että riittävän monipuolisia palveluja ei ole saatavilla. Resurssit ovatkin yksi tekijä, joka vaikuttaa siihen, kuinka tiettyyn asiakkaaseen tai asiaan voi panostaa. Asia on hyvä tiedostaa.

Sosiaaliohjaajan työ on vastuullista. Teemme päätöksiä ja tavoittelemme asioita, jolla on kauaskantoisia vaikutuksia asiakkaan tilanteeseen ja elämään. Tätä vastuuta tulee käyttää oikeudenmukaisesti ja asiakasta kunnioittaen. Joskus tulee myös osata luovuttaa. Asiakasta voi auttaa vain sen, minkä hän on valmis ottamaan vastaan. Asiakkaan arvot ja valinnat saattavat poiketa suuresti omistani tai yhteiskunnassa yleisesti vallitsevista, se ei kuitenkaan saa estää yhteistyötä tai vaikuttaa siihen kielteisesti.

Eettistä toimintaa on myös luoda luottamuksellinen asiakassuhde. Tässä katson onnistuneeni, vaikka rooliani sekä osallistujien kokemusten selvittäjänä että yhtenä ryhmän järjestäjänä voidaan ja tulee tarkastella kriittisesti. Olen pyrkinyt toimimaan ilman asenteellisuutta. En myöskään ole väärinkäyttänyt asemaani työntekijänä osallistujien kohdalla. Päinvastoin, koen, että osallistujat pystyivät lähestymään työntekijää ja hoitamaan asioitaan ja helpommin ja nopeammin työntekijän suuntaan.

6.2 Oma ammatillinen kasvu

Sosionomi (AMK) tutkinnon kompetenssit on eritelty sosiaalialan eettiseksi osaamiseksi, asiakastyön osaamiseksi, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseksi, kriittiseksi ja osallistavaksi yhteiskuntaosaamiseksi, tutkimukselliseksi kehittämisosaamiseksi ja johtamisosaamiseksi. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010.) Opinnäytetyöprosessin aikana koen kehittyneeni erityisesti asiakastyön osaamisen ja palvelujärjestelmäosaamisen alueilla.

Sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden sisäistäminen sisältyy sosiaalialan eettiseen osaamiseen. Sosionomin (AMK) tulee kyetä ammatissaan tarvittavaan eettiseen reflektioon ja huomioida yksilön ainutkertaisuus. Sosionomin (AMK) tavoitteena on suvaitsevaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä huono-osaisuuden ehkäiseminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010.) Ryhmätoiminta suunniteltiin asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Asiakas tulee nähdä yksilönä, samoin hänen kykynsä, taitonsa ja elämän tilanteensa, ettei vaadi liikaa ja automaatin omaisesti. Jokaiselle asiakkaalle tulee myös antaa arvo sellaisenaan, ilman tavoitteita tai vaatimuksia. Osallistuminen ryhmätoimintaan on näyttänyt aivan uuden merkityksen sille, kuinka nähdä asiakkaan tilanne yksilön kannalta. Tiivis ja pitkäkestoinen yhteys asiakkaaseen luo asiakkaan tilanteesta uudenlaisen jaetun ymmärryksen, jota ei ole mahdollista saavuttaa yksittäisellä tapaamisella. Tärkeätä oli saada osallistujien kokemukset mahdollisimman laajasti kartoitettua, myös keskeyttäneiden.

Omat asenteeni vastuullisuudesta näyttäytyvät työssäni, mutta eivät pelkästään vaatimuksena asiakkaan suuntaan, vaan tavassani työskennellä ja suunnassa, johon luontaisesti asiakasta ohjaan. Valtaosa asiakkaista haluaa kantaa itse vastuuta omista asioista, joten tavoite on yhteinen. Vastuun kantaminenkin voi toteutua eriasteisesti ja eri tavoin toimien

Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseen kuuluu hyvinvointipalveluiden muutoksen jäsentäminen ja osallistuminen palveluiden tuottamiseen ja kehittämiseen. Sosionomi (AMK) osaa arvioida erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden palvelutarpeita ja hallitsee palveluohjauksen sekä ennalta ehkäisevän työn lähtökohdat ja menetelmiä. Hän osaa toimia asiantuntijana moniammatillisissa työryhmissä ja verkostoissa sekä edistää asiakkaan turvaverkoston toimintaa. (Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010.) Aikuissosiaalityö on ollut työnä ja opinnäytetyön areenana oivallinen opettaja. Olen tutustunut ja toiminut osana hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tukevaa palvelujärjestelmää. Yhteistyötä tehdään usein asiakkaan omien tukiverkoston tai neuvolan, työvoimahallinnon, lastensuojelun tai turvakotien kanssa, tässä tapauksessa työvoiman palvelukeskuksen ja saman kaupungin toisen sosiaalipalvelukeskuksen kanssa, osan mainitakseni. Opinnäytetyö toimii esimerkkinä ennaltaehkäisystä tai syrjäytymisen ehkäisystä. Samalla se toimii esimerkkinä palvelujen kehittämisestä. Työmenetelmiä on jatkuvasti pohdittava niin työntekijän kuin asiakkaankin kannalta, mikä luontevasti toteutuu tiimityössä. Potkua elämäryhmässä on haluttu kuulla asiakkaan ääntä ja näkemystä niin suunnittelussa, ryhmän aikana kuin palautteen keräämisessä.

Asiakastyössä olen harjaantunut niin yksilökohtaisesti kuin ryhmässäkin. Asiakkaiden tilanteet ja ongelmat ovat yksilökohtaisia, mutta omaavat usein yhteisiä piirteitä. Aikuissosiaalityön perustana on kuitenkin mahdollisuuksien mukaan asiakkaan omien voimavarojen hyödyntäminen. Työssä sosiaaliohjaajana autan asiakasta löytämään ja tiedostamaan omia vahvuuksia, selkiyttämään omia tavoitteitaan, asiakkaan näkemyksiä kunnioittaen, kartoituksen ja keskustelun keinoin. Työhistoriani päiväkodissa saattaa aikaansaada sen, että kannan mukani kasvattavaa asennetta, jota voidaan perustella ennaltaehkäisevänä työnä myös aikuisasiakkaiden kohdalla. Toiminta sosiaaliohjaajan työssä on tuonut

esille ihmisten yksilöllisyyden ja yksilölliset tarpeet. Lyhyehkö kokemus on myös antanut rohkeutta tunnustaa ja näyttää oma puutteellisuutensa myös asiakkaalle. Olen siis rohkaistunut asiakastyössä tunnustamalla oman rajallisuuteni. Minun ei tarvitse tietää kaikkea nyt, riittää että lupaan selvittää. Työ ja asiakkaiden tilanteet ovat niin vaihtelevia, että olen jokaisen kanssa uudenlaisen tilanteen edessä pyrkiessäni vähentämään huono-osaisuutta ja eriarvoisuutta käytettävissäni olevilla keinoilla. Asiakastyössä minulle on luontaista löytää senkaltaisia tavoitteita, että asiakas voi niihin sitoutua. Harjoittelen vielä tavoitteiden asettelussa muistamaan sitä, että tavoitteiden tulisi löytyä asiakkaalta.

Asiakkaan osallisuuden lisääminen on mielestäni ollut tämän opinnäytetyön tärkeintä antia ja tulosta, mutta myös koko Potkua elämäänryhmän tavoite. Kahden henkilön työllistyminen on ollut loistavaa. Vähintään yhtä arvokas tulos on ollut saada huomata asiakkaiden saavuttaneen sellaisen tason, jolla pystyvät osallistumaan säännölliseen toimintaan ja kykyvät hoitamaan omia asioitaan. On ollut ilo saada osallistua toimintaan, josta asiakkaat ovat itse kokeneet hyötyvänsä ja jonka toiminnassa he ovat silminnähden viihtyneet. Asiakastyön perusteiksi olen löytänyt itsessäni rehellisyyden. Koen vahvuudekseni asiakastyössä sen, että pyrin puhumaan samaa kieltä ja toimimaan ammatillisesti asiakkaan kanssa. Olen myös oppinut eri lähestymistapoja, postitse saapuvalla kutsukirjeellä on toimivampiakin vaihtoehtoja. Opinnäytetyö on nostanut esille myös toimivien rakenteiden merkityksen asiakkaiden osallistamisen onnistumiseksi. Asiakkaiden aktivointi on kovin vaikeaa, jopa mahdotonta, ellei ole toimivaa käytäntöä ja toimintaa johon osallistua.

Opinnäytetyöhön tarjoutui yllättäen mielenkiintoinen aihe omaan työhöni liittyen. Opinnäytetyön tekeminen on ollut haastavaa ja opettavaista. Varsinaisen tutkimusprosessin aloittamisen koin taustatiedon osalta suhteellisen helpoksi. Aihealueisiin liittyvää kirjallisuutta löytyi runsaasti. Haastavaksi muodostui aikataulu. Ryhmä käynnistyi suhteellisen pian maaliskuussa 2011 ja ensimmäinen tapaaminen johon osallistuin, oli tammikuussa 2011. Potkua Elämään ryhmän aikataulu saneli aikataulun myös palautteen keräämiselle. Itselleni aihe oli tärkeä, koska kyseinen asiakasryhmä, pitkäaikaistyöttömät muodostavat suuren osan

asiakkaistamme ja heidän aktivoimisensa olen kokenut henkilökohtaisesti haastavaksi, mutta myös tärkeäksi. Haastavalta työstäminen on tuntunut myös siksi, että opiskelu tapahtuu työn ohessa, joka väistämättä verottaa jaksamista ja paneutumista kuhunkin käsillä olevaan asiaan. Eli opeteltavia asioita on ollut päällekkäin useita. Olen oppinut opinnäytetyön prosessista paljon muun muassa menetelmäkirjallisuuteen tutustumisen merkityksestä. Menetelmäkirjallisuuteen tutustuminen on suotavaa aloittaa jo prosessin aikaisessa vaiheessa.

On ollut loistava tilaisuus saada toimia työsuhteessa sosiaaliohjaajan sijaisudessa samanaikaisesti opiskelujen kestäessä, jolloin opinnäytetyöhön on saanut työssä jo toimivan näkemystä. Toisaalta toimiminen työsuhteessa asettaa omat haasteensa ryhmässä toimimiselle, koska ympäristö olettaa aivan oikeutetusti että työntekijällä jo olisi tarvittavaa osaamista ja tietoa. Työyhteisön jäsenet ovat kannustaneet työn eteenpäin saamiseksi ja peilaavan keskustelun kautta edistäneet refleктоivaa pohdiskelua. Ryhmätoimintaan osallistuneiden sosiaaliohjaajien kesken tiedonjako ja ilmapiiri ovat olleet avointa joka on mahdollistanut kysymysten esittämisen ja avoimen keskustelun.

Uskon, että opinnäytetyön tuottaminen ja asian pohtiminen sekä kokeminen ovat antaneet minulle tulevaisuuden työelämään paljon välineitä joita voin hyödyntää sillä kokemus on tärkeä opettaja. Tärkeää on antaa aktivointityölle sen vaatima aika ja resurssit. Aktivoinnille voidaan asettaa monentasoisia tavoitteita. Tulee kuitenkin muistaa ettei työllistymistavoitteinen aktivointityö voi tai saa olla sosiaalipalvelutoimistossa ainoa tehtävä. Osallistuminen Potkua Elämään ryhmään oli minulle ensimmäinen kokemus näin tiivistä ja suunnitelmallisesta asiakastyöstä. Itselleni se avasi aivan uuden näkymän asiakassuhteeseen. Osallistuminen myös konkreettisesti osoitti eron yksittäisten tapaamisten mahdollisuudesta vaikuttaa verrattuna pitkään jatkumoon.

6.3 Kehittämisehdotuksia

Sosiaalitoimen henkilökunta on paljon vartijana. Jos katsotaan, että ajatus aktivoinnista on oikeassa paikassa sosiaalipalvelutoimistossa ja vaikeammin moti-

voitavat toivotaan saatavan aktivointitoimien pariin, silloin pätevät edelleen Tuusan 2005 esittämät johtopäätökset. Voidaan sanoa, että tarvitaan resursseja. Asiakasryhmä ei ole aktivoitavissa yhden kirjeen tai puhelun turvin. Sinänsä sosiaalipalvelutoimistoa voidaan mielestäni pitää luontevana aktivoinnin käynnistäjänä.

Edelleen on riskinä Tuusan mainitsema kerman kuorinta, jolloin tulostavoitteiden mukaisesti työskennellään niiden kanssa, joiden arvioidaan työllistyvän ja huono-osaisimmat jäävät ulkopuolelle. Yhteistyön käynnistymistä edesauttaa se, että asiakkaaseen on jo jonkinlainen suhde. Tämän vuoksi olisi toivottavaa että henkilökunta ei vaihtuisi kovin paljon.

Nykypäivän työyhteisössä ehdoton vaatimus on kyky itsenäiseen päätöksentekoon. Silti Tuusan sanoma, että aktivointitoimien suunnitteluun ja toteutukseen kaivataan vuoropuhelua johdon ja työntekijöiden välillä, pitää paikkansa. Tällä on merkitystä myös sille, kuinka joku asia tai toimintamalli leviää työyhteisön asiaksi vai pysyykö se jonkun yksilön asiana.

Osallistumaan ilmoittautuvien asiakkaiden kokoaminen tulisi osata aloittaa hyvissä ajoin. Mikäli ryhmätoiminnasta tulee pysyvä käytäntö, voisi asiakasrekrytointia tehdä tasaisesti pitkin vuotta. Tutkimus osoitti sen, että ohjaajien asiakastarpeiden kartoituksen perusteella laatima ohjelmarunko oli kattava ja oikein laadittu. Asiakkaiden tuen tai tiedon tarpeet osuvat usein samoihin sisältöalueisiin, kuten talouskysymyksiin ja säännölliseen elämään. Kartoitus tulee toki uusia kunkin ryhmän käynnistyessä, mutta on varsin mahdollista, että tarpeet ovat niin paljon yhtenevät, että runko pysyisi suhteellisen samanlaisena.

Kyselyistä ei löytynyt vastausta siihen, olisivatko osallistujat omatoimisesti ha- keutuneet jonkin aktivointitoimen piiriin eli olivatko osallistujat niin sanotusti hel- posti aktivoitavia koska usealla oli aiempia työvoimahallinnon kursseihin osallis- tumisia. Opinnäytetyö nosti tämän ryhmän kohdalla kaikkein suurimmaksi osal- listumisratkaisuun vaikuttaneeksi tekijäksi sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan. Kui- tenkaan, kaikkien kohdalla annettu ohjaus ei näyttänyt riittävän tuottamaan po- sitiivista ratkaisua osallistumisesta. Saattaa olla että ryhmämuotoinen toiminta

on joillekin asiakkaille suuri ja ahdistava askel otettavaksi. Tärkeätä olisikin selvittää, minkälaiset tarpeet tällä syrjään jääneellä ryhmällä oli ja mitkä olisivat keinot, joilla tähän tarpeeseen pystyttäisiin vastaamaan. Kaikkien asiakkaiden tarpeisiin ei ole mahdollista vastata yhdessä ryhmässä. Sisällöltään ja kokoonpanoltaan erilaisia toimintoja tarvitaan eri asiakkaille. Uskon että tarvetta on myös jollain tasolla lisätä yhteistyötä, esimerkiksi terveydenhuollon ja työvoimahallinnon suuntaan.

Miten voisimme toimia heidän kanssaan, jotka eivät ole halukkaita ryhmätoimintaan? Yhtenä haasteena koen asiakkaiden kohdentumisen. Sosiaalipalvelutoimiston asiakkuudessa löytyy joukko asiakkaita, joita ei ole tavattu, vaan he ovat asioineet kirjallisesti toimeentulotuen hakijoina. Mikäli asiakkaaseen ei ole ollut henkilökohtaista kontaktia, saatetaan yhtäkkiä saapuva kutsu osallistua ryhmätoimintaa kokea hyökkävänä ja asenne on helposti negatiivinen. Hedelmällisin pohja yhteistyölle ja helpointa sen käynnistäminen on, mikäli asiakassuhde on jo olemassa, vaikka eri työntekijään. Jokainen asiakas tulisi kyetä tapaamaan asiakasmääristä huolimatta.

Miten pitäisi suhtautua asiakkaisiin, jotka jättivät ryhmän käytyään yhden kerran tai he, jotka eivät mukaan lupautuneet. Valitettavasti tutkimus ei selvittä sitä, miksi kaksi kolmesta kutsutusta ei ollut halukas osallistumaan Potkua elämään ryhmään. Mikäli varsinaista estettä osallistumiselle ei ole (esimerkiksi akuuttia päihde- tai mielenterveysongelmaa), tulisi mielestäni tähän asiakasryhmään olla mahdollista panostaa enemmän. Joskus ratkaisu saattaa olla pitkäkestoinen suunnitelmallinen yhteistyö, joskus jämää ohjaus, joskus sanktiokin voi toimia liikkeellepanevana voimana.

Ryhmätoimintaan osallistui työyhteisöstämme kaksi henkilöä, joista toinen on ryhmän päätyttyä vaihtanut työpaikkaa. Näin ollen omakohtaisia kokemuksia tämänkaltaisesta ryhmätoiminnasta on yhdellä työntekijällä. Toivon tämän raportin toimivan muille työntekijöille keinona tutustua aikuissosiaalityön ryhmätoimintaan ja sen vaikutusmahdollisuuksiin. Työyhteisön perehtymisen aiheeseen toivon tuottavan positiivista asennetta, joka toimii yhtenä keinona asiakkaiden mukaan saamiseksi. Jokaiselle työyhteisön jäsenelle, niin etuuskäsitteli-

jälle kuin ikäryhmän mukaiselle sosiaalityöntekijälle tai – ohjaajalle voi syntyä erilainen katsontakanta asiakkaiden valintaan ja tarkkailuun sillä silmällä, hyötyisikö tämä asiakas ryhmätoiminnasta.

Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmä väliraportissaan 2010 katsoo että aikuissosiaalityötä tulee kehittää ja sen roolia elämänhallinnan ja työllistymisen tukena tulee vahvistaa. Sosiaalityön mahdollisuuksia on ylipäänsä väliraportin mukaan hyödynnettävä laajemmin niin yksilö- ja perhetyössä ja koko yhteiskunnan tasolla. Erityisesti nuoriso- ja pitkäaikaistyöttömyyden katsotaan edellyttävän joustavaa ja monialaista yhteistyötä, jossa sosiaalihuollon rooli on keskeinen. Välityömarkkinoiden ja työllistymistä tukevien toimenpiteiden osalta huomiota on kiinnitettävä asiakkaiden erilaisuuteen ja työllistymisongelmien taustalla vaikuttaviin erilaisiin syihin. (Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamistyöryhmän väliraportti 2010, 54.) Ehkä Potkua Elämään ryhmä näyttäytyy yhtenä esimerkkinä toimivasta kehittämisestä.

LÄHTEET

- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja 2010. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Espoon kaupunki. 2011. a. Työvoiman palvelukeskus. Viitattu 12.5.2011. Espoon palvelut/Perhe- ja sosiaalipalvelut/Sosiaalityö ja toimeentulo/Työllisyyspalvelut/Työvoiman palvelukeskus.
- Espoon kaupunki 2011. b Aikuissosiaalityö. Viitattu 12.5.2011. Espoon palvelut/Perhe- ja sosiaalipalvelut/Sosiaalityö ja toimeentulo/Aikuissosiaalityö.
- Espoon kaupunki. 2011.c Espoon sosiaali- ja terveyslautakunta hyväksyi palveluverkkouudistukset. Viitattu 10.5.2011. Espoon palvelut/Espoo tänään/Uutiset/Espoon sosiaali- ja terveyslautakunta hyväksyi palveluverkkouudistukset.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita, osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hyväri, Susanna & Nylund Marianne 2010. Yhteisöllisiä työmenetelmiä syrjäytymisen voittamisessa. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila- Oikkonen(toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 29–48.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino, 14–109.
- Kananoja, Aulikki; Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo 2010. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Karjalainen, Jarno & Karjalainen Vappu 2010. Kuntouttava työtoiminta- aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Raportti 38/2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

- Karjalainen, Jarno & Moisio, Pasi 2010. Kannustin- ja byrokraloukut suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Marja Vaarama, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 112–123.
- Karjalainen, Pekka 2010 Aikuissosiaalityö. Teoksessa Aulikki Kananoja, Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.), Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy, 197–210.
- Karjalainen, Vappu. 2008. Yksilöllistymiskehitys muuttaa kuntoutusta – mutta miten. Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme, Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes. 3–26.
- Kauppinen, Timo M. ; Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa 2010. Teoksessa Marja Vaarama, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 234–251.
- Kempainen, Erkki 2008. Kuntoutuksen tavoitteet, keinot ja oikeusluonne. Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes, 71–79.
- Kettunen, Terttu; Ihalainen, Jarmo & Heikkinen Hannele 2000 Monimuotoinen sosiaaliturva. Juva: WSOY.
- Kohonen, Sanna-Maija 2007. Mistä motivaatio työhön ja koulutukseen? Ohjautusti työllistyvien motivaation synty ja säilyminen. Teoksessa Seija Markkanen, Sanna-Maija Kohonen & Ari Nieminen. Ohjautusti työhön – Oppiminen, motivointi ja sosiaalinen yrittäjyys. Viitattu 20.8.2011. Diakonia-ammattikorkeakoulu. 104–169.
http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/B_34_ISBN_9789524930208.pdf
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko 2006. Miten auttaa huono-osaisia. Teoksessa Mikko Kautto (toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2006. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. 329–346.
- Kotiranta, Tuija 2008. Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kuntouttavan työtoiminnan velvoittavuus 2010. Viitattu 1.5.2011. Sosiaali- ja terveysministeriö.
<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1480293#fi>

- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Laine, Terhi; Hyväri, Susanna & Vuokila, Päivi. 2010. Mitä on syrjäytymisen vastainen työ. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila- Oikkonen(toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki:Tammi.9–28.
- Laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412.
- Liukko, Eeva 2006 Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. Soccan ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja 9/2006.
- Metsämuuronen, Jari 2006. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp Ky. 81–145.
- Mäkinen, Päivi; Raatikainen, Eija; Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Piirainen, Keijo 2010. Syrjäytymisen vastaisen toiminnan vaikuttavuus. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila- Oikkonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi. 303–324.
- Pitkäranta, Ari 2010. Laadullisen tutkimuksen tekijälle työkirja. Satakunnan AMK. Viitattu 11.7.2011. Saatavissa sähköisenä osoitteessa. http://www.samk.fi/download/13153_Laadullisen_tutkimuksen_tyokirja_APitkaranta.pdf
- Puronen, Sirpa 2011. Espoon kaupungin henkilöstöasiainhoitaja Sirpa Purosen sähköpostiviesti 22.5.2011.
- Raitanen, Marko 2001 Aikuistuminen. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen – iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 187–224.
- Raunio, Kyösti 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Oy Helsingin yliopistokustannus, HYY yhtymä.
- Raunio, Kyösti 2011. Sosiaalityön etiikka näyttöön perustuvan käytännön haasteena. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen- Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: Ps-Kustannus,117–138.
- Saarinen, Kaisa & Suhonen, Suvi. 2011. Olemisesta ohjaukseen. Askelkoulutuksen kehittämistehtävä. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

- Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik 2005. Henkilökohtaiset tavoitteet ja hyvinvointi. Teoksessa Katariina Salmela- Aro & Jari- Erik Nurmi (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Jyväskylä: Ps-Kustannus, 158–172.
- Salmimies, Raija 2008. Onnistu itsesi johtamisessa. Helsinki: Wsoy.
- Sarvimäki, Pirjo & Siltaniemi, Aki (toim.) 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007: 14.
- Savukoski, Marjo, Kauramäki, Pirjo 2008 Nuoren sosiaalinen tukeminen omalle ammatilliselle uralle. Teoksessa Vappu Karjalainen ja Ilpo Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes, 123–136.
- Seppelin, Markus 2006 Syrjäytymisen ehkäisy ja hoito. Teoksessa Sosiaaliturvan suunta 2005–2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006: 1, 85–91.
- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Viitattu 15.6.2011. Oulun opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja.
- Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto 2010. Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista. Viitattu 10.11.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/> > Sosiaaliala ammattikorkeakouluissa > Sosionomi (AMK) -tutkinto.
- Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistaminen 2010. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistustyöryhmän väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaalihuoltolaki. 17.9.1982/710. Verkojulkaisu.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>. Viitattu 19.5.2011.
- Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731. Verkojulkaisu.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 15.7.2011.
- Särkelä, Riitta & Eronen, Anne (toim.) 2007. Perusturvan pulmat ja uudistamisen vaihtoehdot. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Talentia 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet.
http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf. Viitattu 10.10.2011.

- Tuusa, Matti 2005 Sosiaalityö ja työllistäminen. Kuntouttavan sosiaalityön ammattikäytännöt kuntien aktivointi- ja työllistämispalveluissa. Viitattu 12.10.2011.
<http://www.helsinki.fi/sosiaalityo/tietoa/sosweb/dokumentit/sosiaalityojatyollistaminen.pdf>
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2010 Työllisyyskatsaus 23.11.2010. Viitattu 8.9.2011.
http://www.tem.fi/index.phtml?101881_m=101200&s=4265
- Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilkkumaa, Ilpo 2008 Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme Ihmisen toimijuuden tukeminen. Stakes,27–40
- Välimaa, Outi 2008 Kunnallisen aikuissosiaalityön rajat ja ammattietiikka pitkäaikaistyöttömien kohtaamisessa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino,175–195.

Liite 1

Palautekysely

Tällä kyselylomakkeella kerätään osallistujien kokemuksia Potkua elämään ryhmästä. Vastaaminen on vapaaehtoista. Kerättyä palautetta käyttää opinnäytetyössään Diakonia-ammattikorkeakoulun, Helsingin toimipisteen sosionomiopiskelija Asta Eskelinen saadakseen tietoa ja muodostaakseen kuvan siitä, kuinka osallistujat ovat osallistumisen kokeneet. Vastauksista koostetaan myös Espoon sosiaalipalvelukeskukselle yhteenveto mahdollisen seuraavan ryhmän kehittämiseksi. Vastaukset käsitellään nimettömänä, eikä niissä kysytä sellaisia seikkoja, joiden perusteella vastaajaa olisi mahdollista tunnistaa. Työn valmistuttua vastaukset hävitetään.

1. Ikäryhmäni

alle 30 v

30-50

yli 50 v

2. Oletko aikaisemmin osallistunut järjestettyyn ryhmätoimintaan?, jos, niin minkälaiseen/kenen järjestämään

3. Millaiset ovat kokemuksesi aikaisemmasta ryhmätoiminnasta

4. Mikä sai sinut ilmoittautumaan osallistujaksi Potkua elämään ryhmään?

5. Mitkä olivat tunnelmasi ryhmän alkaessa? _____

6. Mitkä olivat odotuksesi /toiveesi ryhmän alkaessa? _____

7. Kurssipäivän aamuina_____

8. Ajatuksiasi/tunnelmiasi väliarvioinnin aikaan_____

9. Kokemuksia toiminnasta

Ryhmäkertoja on kolmen kuukauden aikana 2 krt/viikossa, n 25kertaa.
Ruksaa summittainen osallistumiskertojesi määrä

a) Osallistuin

alle 10 krt

10-20 krt

yli 20 krt

b) Mainitse joku osallistumiskertojasi vähentänyt seikka_____

c) Kommenttisi ryhmäkertojen määrästä.(sopivasti, liikaa, liian vähän,
mikä olisi ollut toive)_____

10. Ryhmän kokoontumisajoiksi oli pääsääntöisesti sovittu maanantai
ja keskiviikko klo 9-13. Kommenttisi ajankohdasta_____

11. Mitä ajatuksia ryhmätoiminta/ohjelma on herättänyt? _____

a) Mainitse mielellään kaksi, sisällöltään hyödyllistä ryhmäkertaa _____

b) Mainitse mielellään kaksi, sisällöltään mukavaa ryhmäkertaa _____

c) Mainitse mielestäsi sisällöltään turha ryhmäkerta, perustele

12. Onko ryhmä tuonut jotain uutta elämääsi?, jos, niin mitä _____

13. Koitko saavasi vaikuttaa ryhmän toimintaan?, miten? _____

14. Jos koit, ettet saanut vaikuttaa ryhmän toimintaan tai sisältöön, mihin tai miksi? _____

15. Olisitko halunnut vaikuttaa ryhmän sisältöön enemmän, jos, niin miten? _____

16. Jos ryhmä alkaisi vasta ensi viikolla, tekisitkö jotain toisin?

Ryhmän jälkeen

17. Vastasiko ryhmä odotuksia tai toiveita, joita sille asetit? _____

Jos ei, niin miltä osin _____

Ryhmäkertojen sisältöaiheina oli muun muassa liikuntaa, taloudenhallintaa, tutustumiskäyntejä ja ruoanvalmistusta.

18. Mitä aihealuetta olisit kaivannut, joka puuttui? _____

19. a) Mitkä ovat jatkosuunnitelmasi ryhmän jälkeen? _____

b) Mitä ajattelet jatkosuunnitelmastasi? _____

20. Onko jatkosuunnitelmaasi mielestäsi panostettu riittävästi? Mitä olisit kaivannut? _____

21. Oletko saanut riittävästi tukea jatkosuunnitelman laadintaan ja koetko, että toiveesi otettiin huomioon? _____

a) Kommentteja/palautetta ohjaajien toiminnasta _____

b) Sana ja aihe on vapaa, eli mitä haluat sanoa lopuksi _____

Kiitos vastauksistasi

Liite 2

TERVETULOA POTKUA ELÄMÄÄN RYHMÄÄN!

Ryhmä on suunnattu sinulle, joka et ole mukana työelämässä, mutta olet halukas menemään eteenpäin elämässä ja löytämään juuri sinulle sopivan jatkopolun. Olet iältäs n. 26-50-vuotias.

Sinulla on mahdollisuus löytää itsellesi mielekäs vapaa-aika, saada tukea ja apua taloudelliseen tilanteesi sekä selvittää sinulle sopiva jatkopolku koskien työllistymistä.

Ryhmänä tutustumme laajasti erilaisiin teemoihin itse tekemällä ja yhdessä oppimalla, esim. retket ja tutustumiskäynnit sekä terveys ja hyvinvointi. Potkua elämään ryhmä tarjoaa ryhmäläisille kahvit ja muutamalla kerralla valmistetaan yhdessä ruokaa tai tarjolla on välipalaa.

Kokoonnumme maanantaisin ja keskiviikkoisin syyskuusta alkaen. Mukaan mahtuu 10-12 osallistujaa.

Olemme kiinnostuneita Sinun toiveistasi koskien ryhmän sisältöä ja kutsumme Sinut suunnittelemaan ryhmän sisältöä **Tiistaina 2.8.2011 klo. 10.30-12.00 Matinkylä - Olarin ja Tapiolan aikuissosiaalityöhön, Itätuulenkuja 4, 2. krs.**

Potkua elämäänryhmän alustava runko

02.03.2011 Ryhmä alkaa, Tutustumista, tiedottamista ja Yhteispalvelupisteessä matkakorttien lataus.

07.03.2011 onnellisuus.

09.03.2011 Etyp; Aktivointisuunitelma

14.03.2011 Työkkäritutustuminen?

16.03.2011 Työ- & toiminta ry + Työhönvalmennuskeskus

21.03.2011 henkilökohtainen budjetti

23.03.2011 Talous- ja velkaneuvonta + ulosottomies

28.03.2011 MeriEmyyn tutustuminen + ruokailu Kivenkolossa

30.03.2011 Soukan & Kivenlahden kirjastoihin tutustuminen + muuta ohjelmaa?

04.04.2011 Hyvä Arki; aamupala & ruokajono, Emy + Askel (Espoonkeskus)

06.04.2011 Martat; ruoanvalmistus & ohjeistus halvan & hyvän ruoan valmistamiseen (Espoonkruunun harjoitteluasunto)

11.04.2011 Ohjattu kuntosalikäynti + uinti

13.04.2011 Terveelliset elämäntavat + terveystarkastus

18.04.2011 Emppu + Kierrätyskeskus

20.04.2011 Asumisneuvoja Espoonkruunusta; asuminen

27.04.2011 Elokuviin

02.05.2011 Atk -opetus

04.05.2011 Atk -opetus

09.05.2011 Kivenkolo; ruoanvalmistus?

11.05.2011 ?

16.05.2011 ?

18.05.2011 Museokäynti?

23.05.2011 - 27.05.2011 seurakunnan leiri?

30.05.2011 ryhmän päätös päivä

Eduskuntatutustuminen mahd. toukokuun lopussa